

227
1918/3

227/3

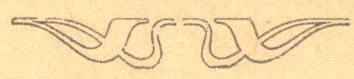
19 ნოემბერი
Ноябрь

1918 წ.

საქართველოს
საბჭოთაო
საბჭოთაო

საქართველოს ეკონომისტი

ორკვირეული ყურნალი

ЭКОНОМИСТЪ ГРУЗИИ

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ

რედაქტორი დ. თაფურბიძე.

Редакторъ Д. Тофуридзе.

ს ა ვ ა ზ რ ო ს ა ხ ლ ი

ს ა ვ ა ზ რ ო ს ა ხ ლ ი

„კომერსანტი“

კერძო პირობა, სასოციალიზაციო, კოლექტივიზაცია, სხვა და სხვა სახელმწიფო და სასოციალიზაციო დაწესებულებებს, ქალაქისა და სოფლის ხალხს შეუძლია ამ სავაჭრო სახლის შემწეობით შეიძინოს ყოველგვარი ნაწარმოები, რაც კი მოიპოვება შინაურ და უცხოეთის ბაზარზე.

ყველას, ვისაც რაიმე ნაწარმოები აქვს, შეუძლია გაასაღოს სავაჭრო სახლი „კომერსანტი“-ს შემწეობით.

„კომერსანტი“ ჰყავს აგენტები როგორც კავკასიის ყველა დაბა ქალაქებში და სოფლებში, ისე რუსეთის და უცხოეთის დიდ ქალაქებში.

„კომერსანტი“ თვალყურს ადევნებს შინაურ და უცხოეთის ბაზარს, იცის რა ნაწარმოებია იქ გამოტანილი და რა დღეებში შეიძლება მისი შექენა.

„კომერსანტი“ აქვს

რუსეთის და უცხოეთის დი-

დი ფაფრიკა ქარხნების წარმო-

მადგენლობა და მხოლოდ მისი შემწე-

ობით შეუძლიათ მსურველთ ამ ფაბრიკა-

ქარხნებიდან სხვა და სხვა მანქანების და ნაწარ-

მოების შექენა.

„კომერსანტი“-ს კანტორა მოთავსებულია გოლოვინის პროსპექტზე ქალაქის სახლში № 10 და ღიაა დღის 8 საათიდან ნაშუადღევს 2 საათამდე და საღამოს 5—7 საათამდე.

დებეშით მისამართი ტფილისი „ბორდოვოში“.

„კომერსანტი“

საქართველოს ეკონომისტი

თრეკვირეული ქუჩისაღი

227
1918/2

227
1918

884,
19561

ЭКОНОМИСТЪ ГРУЗИИ

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ

რედაქციის მისამართი:

ვერის დაღმართი სახლი № 5, ბინა № 5. რედაქტორი დ. თოფუზიძე.

Адресь редакци:

Верийскій спускъ д. № 5, кв. № 5. Редакторъ Д. А. Топуридзе.

შ ი ნ ა ა რ ს ი.

ქართულად:

1. საქირ-ბიაროტო საკითხის გამო. — ნ. ელიანი.
2. სოფლის ეკონომიური მიმოხილვა — ი. ირემაშვილი.
3. წერილობითი ახსნა განმარტებანი სენაკის საერობო კრებისა.

რუსულად:

4. საკითხი საკუთარი ფულის სისტემის შექმნისა საქართველოში (დასასრული) — ვ. ვოიტინსკი.
5. გადასახადის წყაროები საქართველოში. — ელისეი კოზლოვსკი.
6. სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაცია. • ა. ესენი.
7. სამუშაო ხელ-ფასი გერმანიის სამხედრო მრეწველობაში.
8. საწყლო ამხანაგობანი.
9. ქრონიკა.
საზღვარ-გარეთ.
რუსეთში.
უკრაინაში.
საქართველოში.

С о д е р ж а н и е.

На грузинскомъ яз.:

1. Злободневный вопросъ.—Н. Эліани.
2. Экономическое обозрѣніе деревни—И. Иремашвили.
3. Письменные разъясненія Сенакскаго земскаго собранія.

На русскомъ яз.:

4. Къ созданію собственной денежной системы въ Грузіи (окончаніе)—Вл. Вятинскій.
5. Налоговые ресурсы Грузіи.—Елисей Козловскій.
6. Интенсификація сельскаго хозяйства — А. Эссень.
7. Заработная плата въ военной промышленности Германіи.
8. Водныя товарищества.
9. Хроника.
За-границей.
Въ Россіи.
На Украинѣ.
Въ Грузіи.

საჭირბოროტო საკითხის გამო.

დღეს ყველასთვის აშკარაა, რომ საქართველოს რესპუბლიკის საერთაშორისო და შინაური მდგომარეობა თანდათან მტკიცდება. მაგრამ ჩვენი სახელმწიფოებრივი ძლიერება და მომავალი საბოლოო მხოლოდ მაშინ იქნება უზრუნველ-ყოფილი, როცა მას საფუძვლათ დაედება ეკონომიური ცხოვრების აყვავება და გაძლიერება.

ანბანური ჭეშმარიტებაა, რომ ერის კულტურულ-საზოგადოებრივი განწყობილება და კეთილდღეობა მჭიდროდ დაკავშირებულია მის საწარმოვო ძალთა განწყობილებასა და მატერიალურ კეთილდღეობასთან. სახელმწიფო პოლიტიკურათ და კულტურულათ ვერასოდეს ვერ ამალდება და ვერც მალალ წერტილზე დგომას შეიძლება, თუ ეკონომიურათ არ ამალდა და არ განვითარდა ხალხის სხეულის მასაზრდოებელი და მაცოცხლებელი ეკონომიური ძალები.

ეს ჭეშმარიტება მუდამ თვალწინ უნდა ეხატებოდეს ჩვენი რესპუბლიკის მეთაურებს. ისინი ყოველ ძალ-ღონეს უნდა ხმარობდნენ, რომ შეამუშავონ და განამტკიცონ საქართველოს ეკონომიური განვითარების ყველა პირობები და მით შექმნან რეალური კალაპოტი ჩვენი სა-

ხელმწიფოებრივი დღევრძელობის უზრუნველსაყოფელათ.

ამ მხრივ შედარებით ცოტა რამე კეთდება ჩვენს რესპუბლიკაში. სახელმწიფოური მოვალეობა კი ჩაგვიჩინებს, რომ ამ გარემოებას მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს, დიდი ენერჯია და დიდი ძალ-ღონე უნდა დაიხარჯოს ეკონომიური ცხოვრების ასაღორძინებლათ და გასაძლიერებლათ.

კერძოთ ჩვენი ფინანსიური მდგომარეობა, მეტი რომ არა ვთქვათ, სახარბიელო არ არის. სახელმწიფოს დიდი ხარჯები აქვს და იგი მათ ჯერ-ჯერობით ღირებულება დაკარგულ ქალაქის ფულით აკმაყოფილებს. სხვა წესიერი შემოსავალი არსაიდან არის, ან ისე ცოტა, რომ სალაპარაკოთაც არ ღირს. ბევრს ვხარჯავთ და არაფერს ვიძენთ, არაფერი არ შემოგვდის. ამგვარი მდგომარეობა შეუძლებელია გაგრძელდეს. იგი პირდაპირ განადგურებას უქადის ჩვენს სახელმწიფოებრივ მეურნეობას, რის გამო ჩვენს დამოუკიდებლობას და პოლიტიკურ თვითარსებობასაც დიდი ხიფათი და განსაცდელი მოეღის.

საჭიროა სახელმწიფომ შემოსავლის წყაროები გამოიხიოს და ამუშავოს. საე-

როვნო ხაზინა, დღეს დაცარიელებული, თავისთავათ არ აივსება, თუ განსაკუთრებული ხასიათის ზომები მიღებული არ იქნა.

ჩვენი ეკონომიური პოლიტიკა მრეწველობის განვითარებისაკენ უნდა იყოს მიმართული. ამისთვის კი საჭიროა დიდი კაპიტალის შოვნა და მისი დატრიალება ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრის ასამუშავებლათ. ამგვარი პოლიტიკა ხალხს ეკონომიურათ წელში გამართავს და საბოლოო ანგარიშში საეროვნო ხაზინასაც გაამდიდრებს.

ამ საერთო პოლიტიკის წარმოების გარდა, აუცილებელია ჩვენს ხალხს მისი რესპუბლიკისადმი მოვალეობა შევავნებინოთ და ხაზინაში გადასახადები შემოვატანინოთ. ყველამ უნდა გაიგოს, რომ ხალხის დაბეგვრა პირდაპირი და არა პირდაპირი გადასახადით აუცილებელი პირობაა სახელმწიფოს არსებობისათვის და რომ თავისუფლება და დემოკრატიული რესპუბლიკა არ ნიშნავს სახელმწიფურ გადასახადისაგან განთავისუფლებას. სახელმწიფომ რაც შეიძლება მალე უნდა მომართოს მთელი თავისი იძულებითი აპარატი მართვა-გამგეობისა, რომ ხალხში ბლომათ დაგროვებული ფულის ნაწილი გადასახადების სახით ხაზინაში შემოვიდეს.

ამ საკითხს ახლა მხოლოდთ გაკვრით ვეხებით. უმთავრესი ყურადღება ამ უამათ გვინდა მივაქციოთ სხვა საკითხს,

რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოთ მთელი ჩვენი სახელმწიფოური ცხოვრებისათვის და კერძოთ ჩვენი რესპუბლიკის ფინანსიური მოღონიერებისათვის. ეს არის მიწის საკითხი, აგრარული რეფორმა, რომელიც დღეს ჩვენში ხორციელდება.

7 მარტის აგრარული კანონის ავკარგიანობაზე არ შევჩერდებით. ჩვენ ახლა გვინტერესებს ამ კანონის მოქმედების შედეგი, რომელიც უმთავრესათ იხატება ნორმის ზევით მამულების ჩამორთმევაში და დიდი ეროვნულ-საადგილმამულო ფონდის შექმნაში.

ოც ოქტომბრამდე, მიწათმოქმედების სამინისტროს ცნობით, ჩამორთმეულია და ეროვნულ ფონდში გადასული დაახლოვებით 240.076 დესეტინა. ჯერ, რა თქმა უნდა, თფილისის და ქუთაისის გუბერნიებში მუშაობა ყველგან არ დასრულებულა. ზოგიერთ მაზრაში მხოლოდ ახლა იწყება მიმღები კომისიის მუშაობა (ლენხუმი). ამავე მდგომარეობაშია სოხუმის და სოჭის ოლქებიც. ანგარიშში არ არის მიღებული ახალციხე-ახალქალაქის მაზრები და ზაქათალას ოლქი. ასე რომ ჯერ კიდევ ბევრია მისაღები მამულები საადგილ-მამულო ფონდში ჩასარიცხავათ. ცალკე უნდა ვიანგარიშოთ კიდევ სახაზინო მამულები, რომელიც ფონდზე არ არის მითვლილი.

მთელი მუშაობის დასრულებისას მხოლოდნელია ეროვნული საადგილ-მამუ-

ლო ფონდი 500.000 დესეტინამდე გაიზარდოს. ეს იქნება გასანაწილებელი მამულის ფონდი, მაგრამ საქმე იმაშია, თუ როგორ უნდა განაწილდეს ეს ფონდი, ვის როგორ და რა პირობებში უნდა მიეცეს ჩამორთმეული მამულებიდან.

ჩვენი დემოკრატიული და სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისი გვიკარნახებს პირდაპირ აღვიაროთ, რომ ჩამორთმეული მამულები უნდა გაიყავდეს. გლეხების გულის-თქმასაც თუ სწორათ და მიუდგომლათ ამოვიკითხავთ, იგი სავსებით ეთანხმება ამას. ნივთიერი მდგომარეობაც ხელს უწყობს გლეხობას დღეს, რომ მიწა რაც შეიძლება შეღავათიან პირობებში შეიყიდოს და ნამდვილ მესაკუთრეთ გახდეს. რა თქმა უნდა, გლეხობაში არის უმიწა-წყლო და უკაპიტალო ელემენტები, რომელთაც თავის საშუალებით არ შეეძლებათ მიწის შეყიდვა. ცხადია, ასეთებს ამა თუ იმ სახით საზოგადოება, სახელმწიფო, დაეხმარება მიწის შეძენის საქმეში. უმრავლესობაზე კი ეს არ ითქმის.

მიწების გაყიდვას მხოლოდ აგრარული დემაგოგია ვერ ურიგდება. მაგრამ ამ დემაგოგიას არავისთვის არ დაუყრია სიკეთე და იგი, თუ ავყევით, ჩვენც დავლუბავს და გავვათახსირებს.

ყოველი დიდი რეფორმა განხილული და შეფასებული უნდა იქმნეს საერთო სახელმწიფოური ინტერესების მიხედვით, მთელი ხალხის განვითარების თვალსაზრი-

სით. და სწორეთ მთელი ერის მთელი რესპუბლიკის გაძლიერება და დემოკრატიული წესწყობილების განვითარება თხოულობს, რომ სახელმწიფომ ტყუილათ, უფასოთ არ დაარიგოს ჩამორთმეული მიწები, რომ მან მათი გაყიდვით გლეხობას სკივრებიდან ამოაღებინოს ქალაღისქონება, ფულის მობილიზაცია მოახდინოს და ხელი შეუწყოს თავის ფინანსიურ გაძლიერებას. ამ გვართ გატარებული რეფორმა ჩვენს ბაზარზე ფულის ღირებულებას რაოდენიწეთ მინც გაზრდის და მრავალი საქონლის ფასებს უფრო ნორმალურ კალაპოტში ჩააყენებს.

უძლიერესი პარტია ჩვენში, ს.-დემოკრატია, უკვე მოითხოვს ჩამორთმეული მიწები გლეხებს კერძო საკუთრებათ მიეცეს და თანდათან იხრება იქითკენ, რომ ეს მიწები გაიყიდოს რესპუბლიკის სასარგებლოთ.

ეს ნამდვილი რეალური შეხედულებაა, თვით ცხოვრების გულიდან ამოხეთქილი მოთხოვნილებაა. კერძო საკუთრებას თხოულობს სოფლის დღევანდელი წარმოების ფორმები, ეკონომიური განვითარების ინტერესები და ხალხის საზოგადოებრივი შეგნება და ფსიქოლოგია, რომელსაც ანგარიში უნდა გაუწიოს ყოველმა რეფორმატორმა.

„ერთობა“ პირდაპირ სწერს: „ჩვენ განზრახ ვხმარობთ ზემოთ სიტყვას გაყიდვა. ამით ჩვენ იმას თქმა გვინდა, რომ არ ვეთანხმებით ზოგიერთების აზრს,

რომელიც მოითხოვენ, მიწა მიეცეს გლეხს უსასყიდლოთ, მხოლოდ ზოგიერთი ხარჯების ანაზღაურება დავაკისროთო. ეს მიუღებელია იმიტომ, რომ დემაგოგები სულ ერთია ისარგებლებენ ამით და გლეხობა კიდევ უფრო უკმაყოფილო იქნება. ის იტყვის, თქვენ ფულს მახდევინებთ, მაგრამ არ გინდათ მომყიდოთო. აქ ის დაინახავს უბრალო მახინჯიას. შეიძლება ბოდა ბევრი სხვა მოსაზრების მოყვანა, მაგრამ ერთი რამ ცხადზე უცხადესია: თუ გლეხი ცდილობს კერძო საკუთრებათ მიიღოს მიწა, უნდა დარწმუნებულიც იყოს, რომ ეს საკუთრება მან უდავოთ შეიძინა. და ის დარწმუნდება მხოლოდ მაშინ, როცა ხელში ექნება ნაყიდობის სიგელი ანუ „კუპჩა“ (№ 240).

ამ ნაირათ „ერთობა“ გაყიდვას ემხრობა, მაგრამ გაყიდვას შეღავათიან, დაკლებულ ფასებში. „ფინანსური მხრით კი — მისი აზრით, — მიწის გაყიდვას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ ჩვენი გაღარიბებული სახელმწიფოს საღარო ფეხზე დავაყენოთ და თავი მოვუყაროთ ქალაქის ფულს, რომელიც მრავლათ არის დაგროვილი მცხოვრებლების ხელში“.

ჩვენც სწორეთ ამ მხრით გვინდოდა უმთავრესათ ყურადღება მიგვექცია აგრარული რეფორმისთვის. რაღა თქმა უნდა, სახელმწიფო სპეკულიაციის გზას არ დადგება. მაგრამ რაც უნდა დაკლებული ფასები დააწესოს მიწაზე, მაინც დიდ თანხას მოუყრის თავს ხაზინაში. უკანას-

კნელი 2 ათას მან. რომ ^{ეკონომისტი} ~~ეკონომისტი~~ ^{საქართველოს} ~~საქართველოს~~ დესეტინა, მილიარდამდე შემოუვა საქართველოს რესპუბლიკას.

თქვენ კარგათ წარმოიდგენთ რა სასარგებლო იქნება ეს ჩვენი რესპუბლიკისთვის, რომელიც განსაკუთრებით დღეს, სახელმწიფოური თვით-ორგანიზაციის დიად ხანაში, უზომო ხარჯებს საჭიროებს.

სათანადო აგრარული ზომები მალე უნდა დააკანონოს საქართველოს პარლამენტმა.

როგორც ეტყობა, ჩამორთმეული მამულების გაყიდვას რესპუბლიკის სასარგებლოთ შეებრძოლებიან უმთავრესათ სოც.-რევოლიუციონერები და სოც.-დევრალისტები.

უკანასკნელთა ორგანო „სახ. საქმე“ (№ 377) პირდაპირ აღიარებს: „ჩვენ მოვითხოვთ მემამულეებისაგან ჩამორთმეული მიწა გლეხებს გადაეცეთ უფასოდ და სასარგებლოდ და არა საკუთრებად“.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არაფერი არ ამართლებს ს.-რ.-თა და ს.-ფ.-ტთა შეხედულებას საერთოთ მიწის საკითხში და კერძოთ ჩამორთმეული მამულების შესახებ.

მიწის სოციალიზაცია (კერძო საკუთრების მოსპობა, სასოფლო მეურნეობაში დაქირავებული შრომის აკრძალვა, გამათანასწორებელი მიწათსარგებლობა) არც შესაძლებელია და არც განსახორციელებელი. იგი დასცემს მთელ სასოფლო-სამეურნეო კულტურის განვითარებას და

გამოიწვევს უდიდეს ანარქიას, რომლის ალში ადვილათ დაიღუპება ხალხის თავისუფლება და ქვეყნის კეთილდღეობაც. პროგრამა ცხოვრებისათვის უნდა იყოს და არა ცხოვრება პროგრამისათვის.

სახელმწიფოური გონიერება, პოლიტიკური გამჭრიახობა, რესპუბლიკის ინტერესე-

ბი და ფინანსური საჭიროებების დაკმაყოფილება უნდა იყოს ეკონომიკის უმთავრესი მოტივი. ყველა პარტიისაგან ჩამორთმეულ მასულთა ბედის გადაწყვეტის დროს გაყიდვისა და კერძო საკუთრებათ გადაცემის ნიადაგზე დადგენ და უმტკივნეულოთ გაატარონ ცხოვრებაში ეს უდიდესი რეფორმა.

ნ. კლავანი.

სოფლის ეკონომიკური მიმოხილვა.

I.

მიწის რეფორმის ცხოვრებაში გატარებისათვის და მით რევოლუციის მონაპოვართა განმტკიცებისათვის საჭიროა დაახლოვებით გავეცნოთ ჩვენს სოფელს; საჭიროა ზედ-მიწევნით გავითვალისწინოთ სოფლის სულის-კვეთება, მისი ჭირი და ლხინი; ამისათვის უნდა მოვისმინოთ სოფლის ხმა; უნდა გავიგოთ, თუ რას მოითხოვს სოფელი.

ამ მიზნით ვსარგებლობთ სოფლებში მომუშავეთა და მიწების მიმღებ კომისიათა დაკვირვება-გამოცდილებით, რასაც ამ წერილებით მკითხველსაც გავუზიარებთ.

ჩვენი სოფელი განსაკუთრებული ყურადღებით ისმენს მიწის საკითხის შესახებ ლაპარაკს; სოფლის მუშებისაგან მოცემული კითხვები ამტკიცებენ, რომ ისინი განსაკუთრებული დაკვირვებით და სიფრთხილით ეკიდებიან ამ რთულ საკითხს და ყოველნაირათ ცდილობენ მის

სათანადოთ გაგებას, ყოველის შრივ გავალისწინებას.

იმავე დროს სოფელი მოუთმენლათ ელის მიწის საკითხის საბოლოოთ და საჩქაროთ გადაჭრას; ის გულის ფანქვლით ელის ამ რთული და თავ-სატეხი საქმის მოწესრიგებას.

სოფელს უნდა, რაც შეიძლება მალე დაეპატრონოს იმ სანეტარო მიწას, რომლისათვისაც ის ღერის ოფლსა და სისხლს. ამისათვის მისი გული და გონება მუდამ ამ საბედისწერო საკითხს დასტრიალებს და ყოველნაირათ ცდილობს გაერკვეს იმ ბურჟუსით მოცულ პირობებში, რომლებშიც ის ამ საკითხის დროზე გადუწყვეტლობამ მოაქცია.

რა სახით, რა ფორმით უნდა სოფელს მიწის მფლობელობა?

ყოფილი გლეხი, დღეს მოქალაქე, სოფლის მუშა პირველ ყოვლისა მოსაკუთრებობის სულის-კვეთებით არის გაჟღენთილი; ის თავისი სოციალ-ეკონომიური

მდგომარეობით პირველ ყოვლისა კერძო მესაკუთრება, რადგანაც მისი მეურნეობის განვითარება-აყვავება დღევანდელს პირობებში მხოლოდ კერძო საკუთრების გამაგრება-გამტკიცებას შეუძლია.

სოფლის მუშა სოციალისტია, უკეთ რომ ვთქვათ—სოციალისტობს იმ დრომდე, სანამ სოციალ-დემოკრატიის შემწეობით მიწა თავად-აზნაურობას. ჩამოერთმეოდეს; ამისათვის ის წითელ ქურქში ეხვევა და სოციალ-დემოკრატებს უჭერს მხარს, რადგანაც ისინი მოითხოვენ და ახორციელებენ კიდევ მიწების უფასოდ ჩამორთმევას მემამულეებისაგან. ნამდვილათ კი ის კერძო საკუთრების ფანატიკოსი და დიდი კონსერვატორია, რაც მისი სოციალ-დემოკრატიული მდგომარეობიდანვე გამომდინარეობს. ამის დამამტკიცებელია წარსულსა და აწმყო რევოლიუციებში გლეხთა მოძრაობის კონსერვატიული როლი, რაც სოფლის მეურნეობის ახლანდელი მდგომარეობიდან და თვით სოფლის მუშის სოციალური ბუნებიდან გამომდინარეობს.

ამიტომაც არის, რომ სოფელი პირველ-ყოვლისა მოითხოვს მიწების კერძო საკუთრებათ დანაწილებას. როგორც მუნიციპალიზაცია, ისე სოციალიზაცია ჩვენი სოფლისათვის გაუგებარი და მიუწოდმიელი ხილია. სოფლის მუშა მალალი იდეების გასაგებათ და შესათვისებლათ თავს არ იტკივებს, ის მალლა ვერ ადის. როცა ის მუნიციპალიზაციის მქადაგებელსაც

ეთანხმება და სოციალიზაციის დამტკიცებასაც თავს უქნევს, ის ამით ამტკიცებს, რომ მას არც ერთი ესმის და არც მეორე და ორივეს მხოლოდ ატყუებს. სიმაართლე უნდა ითქვას, რომ ჩვენი სოფლისათვის წარსულ სიდუხჭირეს დადებითი მხარეებთან ერთად თვალთ-მაქცობა, გულჩახურულობა და სხვა ამისთანებიც შეუძღვნია; მწარე გამოცდილებას მისთვის ბევრი რამ უსწავლებია.

სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი აზრები და საქმენი ჩვენ სოფელს უფრო ნაკლებათ აინტერესებს; პირველ ყოვლისა ის დღევანდელი დუხჭირი ცხოვრების შვილია და უმთავრესათ ის აინტერესებს მას, რაც მის პირად ინტერესს დაკმაყოფილებს, რაც მის ეგოისტურ მოთხოვნილებებს შეადგენს.

კერძო საკუთრებათ სოფელი უმთავრესათ მოითხოვს კერძო მიწათ-მფლობელებისაგან, მონასტრებისაგან და ეკლესიებისაგან ჩამორთმეული მიწების დანაწილებას. ეს მიწები წარმოადგენენ განსაკუთრებით საუკეთესო ღირსების და ნიადაგის მიწებს, რომლებიც სოფლებს სარტყლებივითა აქვს შემორტყმული; ამიტომაც იყო, რომ სოფელს ასეთი მიწების იქით სხვა გზა არა ჰქონდა, მათ ვერანაირათ ვერ შეეღეოდა და იძულებული იყო ასეთი მიწების პატრონების ყურმოჭრილი მონა-მორჩილი ყოფილიყო.

სოფლის თვალი უმთავრესათ ასეთ მიწებისაკენ არის მიპყრობილი. ის დაუყოფ-

ნებლივ მოითხოვს მათ კერძო საკუთრებათ დანაწილებას და ამით იმ მოჯადობული წრის დარღვევას, რომელიც მას სულს უხუთავდა და სიცოცხლეს უმწარებდა. შინაური ფრინველები, წვრილფეხი და სხვილ-ფეხი საქონელი სოფელზე ირგვლივ შემორტყმულ და ციხის ზღუდის მსგავსათ შემოვლებულ მიწებს ვერ ასცდებოდა, რითაც გულუხვათ სარგებლობდნ ასეთი მიწების მეპატრონენი და მათი მოურავები.

— აი აქ, — სოფლის განაპირა ადგილზე მითითებით მეუბნებოდა ერთი ახალსოფელი, — ქათამსა თუ ხარსარ შეეძლო გადმოსულიყო; მოურავი აქვე იყო ჩასაფრებული და რასაც კი მოასწრობდა, მაშინვე დაიჭერდა და მამასისხლათ გადაგვხდევინებდა.

ასევე ჩიოდნ სხვა სოფლებშიც.

რაც შეეხება სახელმწიფო, საზოგადო სამფლობელო და სასოფლო მიწების კერძო საკუთრებათ დანაწილებას, ამას სოფელი არა ჩქარობს და არც დაჟინებით მოითხოვს; პირიქით ბევრჯან წინააღმდეგნიც არიან ასეთი მიწების კერძო საკუთრებათ დანაწილებისა.

ასეა, მაგალითად, ქიზიყში, სადაც მიწის საზოგადო მფლობელობა ჯერაც არსებობს; ასევე წინააღმდეგნი არიან სახელმწიფო მიწების კერძო საკუთრებათ განაწილებისა გარეთ-კახეთის დიდ სოფლებში: ნორლოში, მარტყოში, სეგარეჯოში, ხაშში და სხვაგანაც; განსაკუთრებით ხელ-მოკლე სოფლის მუშები ილაშქრე-

ბენ მათ შორის დამყარებული მიწის მფლობელობის კერძო საკუთრებით დარღვევის წინააღმდეგ, რადგანაც ისინი სამართლიანათ აღიარებენ, რომ ასეთ შემთხვევაში საუკეთესო დიდი მიწები მდიდრებთ ჩაუვარდებათ ხელში; ხოლო ეს უკანასკნელნი კი უფრო მძიმე და აუტანელ პირობებში მიაქირავებენ მათ მიწებს, ვიდრე ყოფილი თავად-აზნაურობა.

ნორიოში სოფლის მუშები ორ მოპირდაპირე ბანაკათ იყო განაწილებული, რომელიც ერთი მეორეს ებრძოდა, ექიზებოდა; ღარიბები მოითხოვდნ თავისთვის დასამუშავებელი სახელმწიფო მიწის ნორმის გადიდებას; ხოლო მდიდრები, რომლებსაც ხელთ ევდოთ საუკეთესო და მრავალი მიწები, მათ ეწინააღმდეგებოდნ. ამ სოფელში შედარებით მიწის სიციფროვეა.

რაც შეეხება ისეთ სოფლებს, სადაც სახაზინო მიწები ბევრია, მაგალითად სეგარეჯოში და მარტყოში, ამ სოფლებში დიდი უმრავლესობა წინააღმდეგია მათი კერძო საკუთრებათ დაყოფა-დანაწილებისა.

გარეთ-კახეთის ბევრ სოფლებში, მაგალითად იმავე სეგარეჯოში, ხაშში და მარტყოში, გამწვავებულია ე. წ. ჩასახლებულების, ანუ, როგორც იქ იტყვიან, მოსულების საკითხი.

მამა-პაპიდანვე მკვიდრი მცხოვრებნი დაპატრონებიან მთელ სახნავ-სათეს მიწებს და მხოლოდ ისინი სარგებლობენ

ამ მიწების დაზნა-დათვისის და დანაწილება-გადანაწილების უფლებით; რაც შეეხება მოსულებს სხვა და სხვა ადგილებიდან, ისინი სრულიად მოკლებულნი არიან ამ მიწების სარგებლობის უფლებას; ამიტომაც ისინი იძულებულნი ხდებიან იჯარით აიღონ მიწები მკვიდრი მცხოვრებლებისაგან და მით ირჩინონ თავი.

ამნაირათ მკვიდრ მცხოვრებთ, გარდა იმისა რომ მხოლოდ თვითონ სარგებლობენ მიწებით, ის ეკონომიური უპირატესობაცა აქვთ ჩამოსახლებულებთან შედარებით, რომ მათ იჯარის გადასახადის სახით მიწის რენტით ბევრადვენ. ასეთი რენტა მძიმე ტვირთათ აწევთ მოსულებს და ამიტომაც იყო, რომ ისინი ყველგან ეკონომიურათაც მკვიდრ მცხოვრებლებთან გათანასწორობას მოიხრავდნენ.

როგორ და ვინ უნდა დაანაწილოს მიწები?

ამის შესახებ სოფლათ სხვა და სხვა აზრი ტრიალებს. გიორგი-წმინდაში, სადაც სოფლის ყრილობაზე იყო ეს საკითხი დასმული, დიდი განხეთქილება მოხდა და საქმე კინალამ ექსცესისით დაბოლოვდა. ერთნი მოითხოვდნენ მიწების კომლზე დაყოფას, ხოლო მეორენი — სულზე დანაწილებას, ე. ი. ოჯახში მყოფ მამრობითი სქესის წევრების რაოდენობის მიხედვით. იმ უამათ სოფელმა ეს კითხვა ვერ გადასწყვიტა და მთავრობის შესაფერი წარმომადგენლის მოსვლამდე გადასდო.

სამაგიეროდ ქართლში, მაგ. სოფელ

ტყვიავში, მიწები სულზე დაუწილებულნი და ფაქტიურათ დაპატრონებიან კიდევ ამნაირათ დანაწილებულ მიწებს; გარეთკახეთის ახალსოფელში კი ჩემთანვე თაკებით დაანაწილეს კომლზე და ერთათ აუბეს გუთნები.

ასეთი გარემოება აიხსნება სოფელში მცხოვრებ ოჯახების შემადგენლობით. იმ სოფლებში, სადაც მამაკაცებით გამრავლებული ოჯახები უფრო მეტია, ვიდრე მარტოხელები და ამიტომ მეტი ძალა-გავლენაცა აქვთ მოპოვებული, — სულზე განაწილება სწყდება; ხოლო იქ, სადაც მარტოხელი ოჯახები უფრო მეტია, ვიდრე გამრავლებულები, და ძალა-უფლებაც მათ ხელშია, — კომლზე დანაწილებას ამჯობინებენ.

საზოგადოთ კი უნდა აღინიშნოს, რომ კომლზე დაყოფის მომხრე უფრო მეტია სოფლათ, რადგანაც გამრავლებული და გაუყრელი ოჯახები უფრო ნაკლებნი არიან; ასეთი ოჯახები ცოტადებიან ხშირი გაყრა-განაწილების გამო, რაც თანამედროვე კაპიტალისტური მეურნეობის განვითარებით აიხსნება. გარდა ამისა ასეთი დანაწილება უფრო ადვილი და სოფლის მეურნეობისათვის მიზან-შეწონილია, რადგანაც სამეურნეო ერთეულებზე დანაწილება უფრო მკვიდრი და უდავოა მომავალში; რაც შეეხება სულზე დანაწილებას, ეს მეტათ ართულებს საქმეს და სოფელს, განუწყვეტელი გადანაწილ-გადმონაწილებით მამაკაცების რაოდენობის

ცვალებადობის გამო, დიდ საფრთხესა და მოუსვენარ ყოფაში აგდებს.

რაც შეეხება იმ კითხვას, თუ ვინ უნდა დაანაწილოს მიწები, ამისათვის სოფელი მოითხოვს მთავრობისაგან გამოგზავნილ წარმომადგენლების თავმჯდომარეობით შედგენილ იქმნეს გამანაწილებელი კომისიები, სადაც ყოველ რაიონში ყველა სოფლების წარმომადგენლები მიიღებენ მონაწილეობას. ასეთ კომისიებს მთავრობის წარმომადგენელი მიაწვდის მიწისა და მცხოვრებლების შესახებ სწორ სტატისტიკურ ცნობებს, ხოლო სოფლების წარმომადგენლები დაეხმარებიან კომისიებს მიწების ნიადაგის ღირსება-ნაკლულევანების და ზომის გამოკვევის საკითხებში, რაც მათ პრაქტიკულათ აქვთ საუკეთესოთ შესწავლილი. ასეთი გამანაწილებელი კომისიები შეიძლება შედარებით უფრო სამართლიანათ და ადვილათ მოგვარება-მოწყვრიგებას ამ მეტათ რთული და პასუხ-საგები საქმისას.

გამანაწილებელი კომისიების პირველი, უმთავრესი და უძნელესი საქმე იქნება ჩამორთმეული მიწების განაწილება სოფლებს შორის.

სოფლები ერთი მეორეს გამწარებული ედავებიან; ყოველი სოფელი ყველა მეზობელ სოფლებს ედავება და მოითხოვს, რომ ყველაზე მეტი მას მიეცეს, რადგანაც მას ყველაზე ნაკლები აქვს. ამ შემთხვევაში სოფელი ისე გამოდის, როგორც ერთი კაცი, ერთი მთლიანი ოჯა-

ხი. ასეთ შემთხვევაში ყურდებიან ყოველ ნაირი შინაური განხეთქილებანი და უთანხმოებანი; სოფელი, როგორც ერთი იურიდიული პირი და ეკონომიური კატეგორია, მოითხოვს საკმარის მიწას; ყველა გაღმა ედავება მეორეს და მესამეს, რომ გამოღმა მაინც დაინარჩუნოს.

ამ ნიადაგზე მე თვითონ მოწამე ვიყავი, როგორც მიძღები კომისიის თავმჯდომარე, სოფლების ერთი მეორესთან მწვავე შეხლა-შემოხლისა. ორგან-სამგან იარაღზედაც კი მიღვა საქმე, მაგრამ ერთმანეთის ამოხოცვის შიშმა, კეთილ-გონიერებამ და პოლიტიკურმა აღზრდა-გაწრთვამ სძლია და მით სოფლებს ააშორა ასეთი საშინელება.

მიწების სოფლებს შორის დანაწილების დროს მეტი სიფრთხილე და წინ-დახედულება არის საჭირო. ამ შემთხვევაში საჭიროა ყველა რაიონებში ჩამორთმეული მიწების რაოდენობის გამოკვლევა სწორი სტატისტიკური ცნობების მიხედვით; შემდეგ, სოფლის წარმომადგენლების მეოხებით, ამ რაიონებში საჭირო ნორმის აღმოჩენა, რომელიც საშუალო ოჯახს საშუალოთ ეყოფა დასამუშავებლათ, და აგრეთვე სოფლებში იმ ოჯახების რაოდენობის და მათი საერთო ჯამის გაგება, რომლებსაც უნდა დაუნაწილდეთ მიწა. ამას შემდეგ შეიძლება გამოკვლევა, მიწის რომელი ნაწილები ერგება სოფლებს. საზოგადოთ კი უნდა ითქვას, რომ მათემატიკური სისწორით და იდეალური სამართ-

ლიანობით ამის ასრულება ყოველათ შეუძლებელია; დეფექტები და შეცდომები აუცილებელია.

ზედ-მეტი დავიდარაბის თავიდან ასაცილებნათ და პრაქტიკულათ ყველა ამის განსახორციელებლათ კი საჭიროა, რომ გამწვანებულმა კომისიებმა ანგარიში გაუ-

წიონ უკვე შექმნილ იურიდიულ და ფაქტიურ მფლობელობას სოფლებისას, მათ ურთიერთობას, და მომრიგებელის, შუამავლის და მოსამართლის როლი უფრო შეასრულონ, ვიდრე მათემატიკური სისწორით გამწვანებელისა.

ი. ივქაშვილი.

წერილობითი ახსნა-განმარტებანი

დამტკიცებული სენაკის მაზრის კრების მიერ 1919 წლის ხარჯთ-აღრიცხვაზე.

საერობო კრების მიერ დამტკიცებული 1919 წლის გასავლის ხარჯთ-აღრიცხვა, თანხმათ ამიერ კავკასიის კომისარიატის 25 იანვარს 1918 წ. გამოცემულ წესდებისა, იყოფა ორ ნაწილათ. პირველი ნაწილი ეხება იმ სავალდებულო ხარჯებს, რომლებიც ერობამ კანონის ძალით თავის თავზე უნდა მიიღოს. მეორე ნაწილი, ნაჩვენებ დებულების ტერმინოლოგიით, შეეხება „არა სავალდებულო“ ხარჯებს, რომლებიც ეკუთვნიან ერობის მოქმედების მთავარ ფუნქციებს.

პირველ ხარჯებში მთავარი ალავი უკავია იმ გადასახადებს, რომელიც უნდა გამოიღოს ერობამ მთავრობის დაწესებულებათა შესანახავათ.

ეს ხარჯები ნაჩვენებია ხარჯთ-აღრიცხვის I პარაგრაფში და შეიცავს 4 მუხლს. პირველი მუხლი ეხება მთავრობის დაწესებულებათა მისვლა-მოსვლის ხარჯებს

კანონში აღნიშნული შემთხვევების დროს; მეორე მუხლი — არსებულ სახალხო მილიციას და მის შენახვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს; მესამე მუხლი შეიცავს ხარჯებს, უმთავრესათ სამაზრო კომისარიატის შენახვისას და უკანასკნელი, მეოთხე მუხლი, შენახვას სარაიონო და სოფლის საზოგადოებათა მთავრობის დაწესებულებებისას.

თვითოველ მუხლში ცალკ-ცალკე აღწესებულია ხარჯები და დაწვრილებით არის გამოანგარიშებული როგორც ცხენების, ბინებისა, კანცელარიისა და გათბობისათვის საჭირო ფული, ისე მაზრის ყველა კომისრების, მთელი მილიციის და ყველა მოსამსახურეთა ჯამაგირების რაოდენობა, რაც ერთათ შეადგენს 1.527.300 მან.

ამ ხარჯის ვარაუდის დროს სამაზრო ერობის გამეგობა გამოდიოდა იმ მოსახურებიდან, რომ რესპუბლიკის მთავრობის-

თვის მთელი ადმინისტრაციის ერობათა ხელში გადასვლა სადავო საკითხს წარმოადგენს. არსებული საერობო დებულება, ზემოთ ნაჩვენები, ამას პირდაპირ გულისხმობს. მთელ მილიციას ის უმორჩილებს ერობას, ხოლო ამ უკანასკნელს ართმევს უფლებას საზოგადოებრივ და სახელმწიფოებრივ მყუდროების დაცვისას, უფლებას შესაფერი სავალდებულო წესები გამოსცეს და მათი ასრულება თავის მილიციას მიანდოს.

სამაზრო ერობას ზედმეტათ მიაჩნია ლაპარაკი ამგვარ წესის უხერხულებაზე, რადგანაც ის სრული დარწმუნებულია, რომ რესპუბლიკური მთავრობა და საქართველოს დემოკრატიული პარლამენტი თვითვე შეიტანენ შესაფერ ცვლილებას საერობო დებულებაში.

ამ დარგში სამაზრო ერობის გამგეობა საჭიროთ სთვლის 1919 წლ. ხარჯთ-აღრიცხვაში შეიტანოს I პარაგრაფში ნაჩვენები ხარჯები; რაც შეეხება იმ გარემოებას, რომ გამგეობის მიერ ნავარაუდები 1.527.300 მან. აღემატება იმ ფულს, რომელსაც მთავრობა ხარჯავს დღეს ზემოხსენებულ I პარაგრაფში ნაჩვენებ საჭიროებისთვის, ამოზედ სამაზრო ერობის გამგეობა მოვალეთ რაცხს თავის თავს მოახსენოს რესპუბლიკის მთავრობას, რომ ამ უკანასკნელის მიერ წლიურათ გადადებული 766.576 მან. 32 კ. დღევანდელ სიძვირის პირობებში სრულიად საკმარისი არ არის. საერობო გამ-

გეობა, ლებულობს რა მხედველობაში ადმინისტრაციული აპარატის კარგათ მოწყობა-დაყენებას, ფიქრობს ჩააყენოს მაზრის ადმინისტრაცია ნივთიერ უზრუნველყოფის პირობებში, რომ ამით ერთის მხრით მოიზიდოს ამ დარგში ღირსეული პირები და განწმინდოს არსებული ადმინისტრაცია არა სასურველ ელემენტებისაგან, და მეორეს მხრით მოაშოროს რესპუბლიკის ხაზინას ის აუარებელი ხარჯები, რომელიც მოსდევს ანარქიასთან ბრძოლას, გამოწვეულს უვარგისი ადმინისტრაციით. ამ თვალსაზრისით ეს ხარჯები სამაზრო ერობის გამგეობას არ მიაჩნია გადამეტებულათ, მით უმეტეს, რომ ძალიან ბევრ შემთხვევებში გამგეობის აზრით საჭირო შეიქნება სოფლის საზოგადოებათა მილიციის შექმნა არა ადგილობრივ, არამედ გარედან მოწვეული პირებით, რაც ზედმეტ ჯამაგირს თხოვლობს. გამგეობა იმედოვნებს რომ ხარჯთაღრიცხვის I პარაგრაფში ნაჩვენები გასავლის ხარჯები იქნება მთავრობის მიერ უკლებლივ მიღებული მთელი, უკვე გახსნილი კრედიტის ერობის ხელში გადაცემით პირველ იანვრიდან.

მთავრობის დაწესებულებათა შენახვის ხარჯებში, რომელიც ევალება ერობათ, შედის მოწყობა და შენახვა დასამწყვდევადგილებისა. ეს ხარჯები ნაჩვენებია გასავლის ნაწილის II პარაგრაფში და შესდგება ორი მუხლისაგან. I მუხლი ეხება შენობის დაქირავებას, მის გათბობა-გა-

ნათებას, მოვლას, მეორე კი დატყვევებულია შენახვას. მთელი ხარჯები ნავარაუდევია 29.250 მან. ეს ჯამი ნავარაუდევია ერობის გამგეობის მიერ მახარაში მხოლოდ ერთი დასამწყვდევი და საეტაპოს შენახვისათვის, მაშინ როდესაც ასეთი დასამწყვდევი ადგილი საჭიროა მაზრის დანარჩენ სამ რაიონში მაინც, (აბაშა, ბანძა და ნაოლაღევი) რადგან საზოგადოების და ან რაიონის საპილიციო ე. წ. პოსტები სრულიად არ არიან მოწყობილი ტუსაღების მიღება-შენახვისათვის. ტუსაღები ცივდებიან ნესტიან პატარა ოთახში და ხშირათ ავით ხდებიან. მიუხედავთ ამისა სამაზრო საეროებო გამგეობა, ღებულობს რა მხედველობაში რესპუბლიკის ხაზინის დღევანდელ მდგომარეობას, კმაყოფილდება მხოლოდ ზემო-ნაჩვენებ ხარჯით და იმედს გამოსთქვამს, რომ ცენტრალური მთავრობა თავის მხრით პირველი შესაძლებლობისთანავე ყურადღებას მიაქცევს ამ საჭირო საგანს.

მე-III პარაგრაფში აღნიშნულია გამგეობის შესანახი ხარჯები. ის შეიცავს ნ მუხოს: ხარჯები გამგეობის და საეროებო კრების პრეზიდიუმის პირად შემადგენლობაზე, საგზაო ხარჯები, გამგეობის კანცელარიის შენახვა, ბულჰალტერია, ჯამაგირი კასის მოსამსახურეთა და საფოსტო, სატელეგრაფო, ბინის და გათბობის ხარჯები. საეროებო ყრილობის ვარაუდით ამ ნაწილის ხარჯები შეადგენს

272.400 მან. ნორმალურ პირობებში ეს ჯამი, თქმა არ უნდა, მეტათ დიდია, მაგრამ თუ მხედველობაში მივიღებთ ფულის კურსის დაცემას, პირველსაჭირო საგანთა ფასის საზღაპრო აწევას და მას, რომ ერობის მიზანს შეადგენს შეიკრიბოს თავის გარშემო შესაფერი პრაქტიკული ცოდნით აღჭურვილი მოღვაწენი, — მაშინ ზემო-ნაჩვენები ჯამი საარსებო მინიჭუმათ უნდა ჩაითვალოს. მეორეს მხრით ეს ჯამი შეადგენს 1,8% მთელი გასავლისას, მაშინ როდესაც რუსეთის ერობის საუკეთესო მკვლევარ ბ. ვესელოვსკის გამოანგარიშებით რუსეთის ერობათა გამგეობის შენახვა შეადგენს 8,9% მთელი საეროებო ხარჯთ-აღრიცხვისას.

სამაზრო ერობის გამგეობა აუცილებელ საჭიროებათ სცნობს ერობის ფინანსიურ-სტატისტიკურ განყოფილების სათანადოთ მოწყობას. არა მარტო ერობის, თვით ცენტრალურ მთავრობის საარსებო ინტერესს წარმოადგენს გადასახადების სწორ, სამართლიან და კანონიერ ნიადაგზე დაყენება. გადაჭრით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არსებული სისტემა გადასახადების სრულიად უვარგისია. სახელმწიფოს და ერობის ინტერესი მოითხოვს, რომ ეს საკითხი რაც შეიძლება ადრე და დაჩქარებით იქნეს მოწესრიგებული. სამაზრო გამგეობა, მიუხედავთ იმისა, რომ საკითხი მეტათ რთულია, მაინც ფიქრობს, სანამ ცენტრალური მთავრობა კანონმდებ-

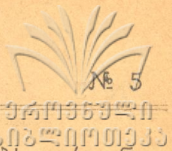

ლობის ძალით შემოიღებდეს შესაფერვადსახადს, იხელმძღვანელოს რუსეთის ერობათა მიერ შემუშავებული წესებით და ეცდება მოაწესრიგოს საკუთარი ძალებით უკვე არსებული საერობო გადასახადების საკითხი, რომლის გადაუჭრელათ, თავის თავათ ცხადია, არც ერობას შეუძლია არსებობა და არც სახელმწიფოს. ეს მიზეზი უმეტეს საჭიროა, რომ მთავრობა სახელმწიფო გადასახადების მოგვარებაში საერობო შეფასების ცნობებს უნდა დაემყაროს. ამ მოსაზრებით სამაზრო საერობო გამგეობას გასავლის ხარჯთ-აღრიცხვაში, მე-IV პარაგრაფში, შეაქვს ის ხარჯები, რომელსაც თხოულობს სტატისტიკის და სისტემაში მოსაყვანათ უძრავ ქონებათა შეფასების ორგანიზაცია მაზრაში. დასახელებული პარაგრაფი იყოფა 10 მუხლათ, სადაც დაწვრილებით გამოანგარიშებული და ნაჩვენებია ხარჯები ყველა საქმის მოსაწყობათ. ამ ხარჯთა ჯამი შეადგენს 232.800 მან.

სამაზრო ერობის გამგეობამ და თვით საერობო კრებამ მთავარი ყურადღება მიაქცია იმ პირ-და-პირ აუტანელ მდგომარეობას, რომელსაც განიცდის მაზრა უფროობის გამო — ერთის მხრით და მიმოსვლათა საშუალების უქონლობით — მეორეს მხრით. თავის და თავათ იგულისხმება, რომ მიმოსვლათა საშუალების გასავითარებლათ კერძო ინიციატივას დიდი ადგილი უნდა ჰქონდეს დათმობილი,

მაგრამ სამწუხაროა აქ ისარის, რომ კერძო ინიციატივა ვერ იმოქმედებს, სანამ გზები და ხიდები არ არის შესაფერათ მოწყობილი, ვინაიდან მათი სათანადოთ მოწყობა აღემატება კერძო პირთა და საზოგადოებათა ძალ-ღონეს, ამიტომ სახელმწიფოს და ერობის ჩარევა ამ დარგში აუცილებელი ხდება. სამაზრო ერობის გამგეობას მეტათ მიაჩნია ლაპარაკი კარგი გზების მნიშვნელობაზე სახალხო მეურნეობის გასავითარებლათ და ხალხის კეთილ-დღეობის დასამყარებლათ. ამ ბოლო დროს გზები ისეთ ცუდ მდგომარეობაშია მაზრის სხვა და სხვა ნაწილებში, რომ, ერთი სოფელი სრულიად მოწყვეტილია მეორე სოფელს. თვით ადგილობრივი მთავრობა დიდ დაბრკოლებას განიცდის ამა თუ იმ საჭიროების დროს უფროობის გამო. ყველა ეს სრულიად ხელს არ უწყობს დემოკრატიულ მმართველობის განმტკიცებას. გზების, ხიდების, თხრილების, ღამბების და სხვ. სათანადოთ დაყენება და მაზრის საზღვრებში მიმოსვლის საშუალებათა მოგვარება გულისხმობს გახსნას სატექნიკო დაწესებულებათა მთელი რიგის, რომელიც ჩამოთვლილი არის გასავლის მე-V პარაგრაფში. ხარჯები ამ პარაგრაფისა, რომელიც შეიცავს 13 მუხლს, შეადგენს 1.285.400 მან. თუ მხედველობაში მივიღებთ დღევანდელ სიძვირეს მასალისა და მუშა ხელისას, აგრეთვე იმ გარემოებას, რომ საგუბერნიო მმართველობის სატექნიკო განყოფილება უქმდება, რაც გუ-

საქართველოს
ეკონომისტთა
კავშირთა
კავშირი

ლისხმობს ამ განყოფილების საქმეთა გადაცემას ერობათა კომპეტენციაში, ზემოთ ნაჩვენები ხარჯი მაზრის სატენიკო საჭიროებათათვის არ შეიძლება გადამეტებულათ ჩაითვალოს.

სამაზრო საერობოს გამგეობის ვარაუდით სახალხო განათლების სასურველ პირობებში ჩასაყენებლათ საჭიროა 4.765.700 მან. ამ ჯამში შედის ის კრედიტი, რომელიც მთავრობას უკვე გადადებული აქვს სასკოლო საქმეებისათვის და რომლის რაოდენობა შეადგენს 987-920 მ. გადაცემა უკვე არსებული მთავრობის სკოლები ერობას თუ დარჩებიან ისინი საშინისტროს ხელთ, ყოველ შემთხვევაში სახალხო განათლების საკითხი ისეთი საქმეა, რომელიც ეკონომიას ვერ ითმენს. ამ მოსაზრებით საერობო გამგეობამ ივარაუდა ზემოთ მოყვანილი ჯამი და შეიტანა გასავლის მე-VII პარაგრაფში. ხსენებული პარაგრაფი შეიცავს 9 მუხლს და ეხება მასწავლებელთა ჯამაგირებს, სახალხო სკოლების შენახვას, ტენიკურ და პროფესიონალურ განათლებას, ზედამხედველობასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, სახელმძღვანელოებს, კურსების მოწყობას, სკოლის გარეშე განათლებას, არსებულ მთავრობის სკოლების დახმარებას და სხვა. ამ რიგათ სახალხო განათლების ხარჯები შეადგენს ერთ მეოთხედს მთელი საერობო ხარჯთა აღრიცხვისას. ამ ხარჯის გაღებით ერობა უახლოვდება საყოველთაო განათლების

პრინციპს და აყენებს სკოლებს კარგ ნიადაგზე, თანახმათ, სასკოლო კომისიის მოხსენებისა, რომელიც საერობო კრებამ დაამტკიცა. ყველა ამ მოსაზრებით საერობო გამგეობა დარწმუნებულია რომ გასავლის ეს ნაწილი ჯეროვან ყურადღების ღირსი გახდება მთავრობის მხრით.

მე-VIII პარაგრაფი საერობო ხარჯთა აღრიცხვისა ეკუთვნის მედიკო-სანიტარულ ნაწილს. ამ მხრით უნდა ითქვას, რომ ძველი მთავრობა არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა საექიმო დახმარებას და საერთოთ სანიტარულ პირობების გაუმჯობესობას. მთელ მაზრაში იყო ერთი სამაზრო ექიმი, ორი პატარა ქსენონი და ორი საფერშლო პუნქტი. ყველა ეს არსებობდა უფრო სახელით, ვინემ სინამდვილეში. სამაზრო ექიმს, დატვირთულს სასამართლოს საგამომჩიებლო ნაწილით და სამკედროსაკრებულოს საქმეებით, არავითარი დახმარება არ შეეძლო მიეცა ავამყოფისათვის, მით უმეტეს რომ მისი საექიმო რაიონი აღემატებოდა 200—300 ვერსტს. რაც შეეხება ქსენონებს, მათზე ლაპარაკი ზედმეტია, საკმარისია ვთქვათ, რომ ხალხი ნაკლებ ეტანებოდა მათ. სამაზრო საერობო გამგეობას არ შეეძლო გვერდი აეხვია ხალხის საექიმო დახმარების საკითხვისათვის, მით უმეტეს რომ ეგრეთ წოდებული ვაკე-სამეგრელო, მთელი მაზრის თითქმის ნახევარი ნაწილი, წარმოადგენს ნოტიო ადგილებს, სადაც ცივებ-ცხელება მუსრს ავ-

ლებს ხალხს და მის კეთილდღეობას საფუძველს უთხრის. მეორეს მხრით, ამ მსოფლიო ომმა, რომელმაც აუარებელი ახალ-გაზრდა გაიყვანა ფრონტზე, ხელი შეუწყო ვენერიულ ავთამყოფობათა გავრცელებას ხალხში, რაც სახიფათო ხასიათს ღებულობს, მით უფრო რომ დაბრუნებული ჯარის კაცები, ე. წ. ფერშლები და საერთოთ ყველა, ვისაც რამე მონაწილეობა მიუღია საავთამყოფოებში და ან შესახვევ პუნქტში უბრალო მოსამსახურეთ ყოფილა, — ექიბობას ჩემულობს, და ხალხი მათი უვიცობის მსხვერპლი ხდება. არავითარი რეპრესიული ზომები, გამგეობის აზრით, მათ მოსასპობათ არ გამოდგება. ერთათ ერთი საშუალებაა ექიმთა რიცხვის გამრავლება. სამწუხაროთ ამ მხრით მდგომარეობა უნუგეშოა. სამაზრო ერობის გამგეობას შემოსავლის აღრიცხვის მიხედვით, არ შეუძლია 8 ექიმზე მეტი შეინახოს. თითო ექიმს რაიონი განსაზღვრული ექნება 10-15 ვერსტით და მან უნდა მოუაროს 10-15 ათას სულს. სამაგიეროთ გამგეობა ფიქრობს თვითოეულ საექიმო ფუნქტთან მოაწყოს სოფლის საავთამყოფოებიც (ამბულატორია და რამდენიმე საწოლი) პატარა აფთიაქებით; მაზრაში კი ერთი ცენტრალური საერობო აფთიაქის არსებობა აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს, რიგან და იაფ წამლების მიწოდებისათვის. ამას გარდა, მიუხედავთ გამგეობის უარყოფითი შეხედულებისა ფერ-

შლების ინსტიტუტებზე, ისინი უნდა მოახდინონ ნასკნელს მაინც საჭიროთ სთვლის იმ უბრალო მოსაზრებით, რომ საკმარისი რიცხვი ექიმებისა პირველ ხანებში სოფლათ ძალიან ძნელი საშოვარი იქნება. ხსენებული პარაგრაფი ჩვეულებრივთ დაყოფილია მუხლებათ, სადაც დაწვრილებით არის ნაანგარიშევი მთელი ხარჯები, რომელთა ჯამი, როგორც ზევით არის მოხსენებული, შეადგენს 1.795.900 მან. სამაზრო საერობო გამგეობა იმედს გამოთქვამს, რომ რესპუბლიკის მთავრობა, რომელიც ფიქრობს ყოველ საზოგადოებაში საავთამყოფოების გახსნას, ამ საქმის მოგვარებას თვით ერობას მიანდობს და მაშინ ზემოთ დასახელებული ჯამი, როდესაც მას მთავრობის ხარჯები მოაკლდება, არ იქნება დიდი ერობისათვის და სამძიმო მისი ხარჯთ-აღრიცხვისათვის.

მე-IX პარაგრაფში ნაჩვენებია ხარჯები საბეითლო ნაწილისა. ეს პარაგრაფი შეიცავს ორ მუხლს: ექიმების და ფერშლების შენახვა და წამლებისა და საექიმო იარაღების შეძენა. გამგეობას მაზრისთვის მხედველობაში ჰყავს მიღებული მხოლოთ სამი ექიმი და ამდენივე ფერშალი, თუმცა საჭიროება მეტს მოითხოვს, რადგან ერთის მხრით პირუტყვთ მოშენებას გვარიანი ალაგი უკავია მაზრაში და მეორეს მხრით სხვა და სხვა საქონლის ჭირი იქ ძლიერ გავრცელებულია. სულ მათი შენახვა, წამალი და წამლობისთვის საჭირო თანხა, საერობო გამგეობას ნავარაუდები

აქვს 129.000 მ. რაც ძალიან ცოტაა, მაგრამ ერობის სიღარიბე მეტ საშვალე-ბას არ გვაძლევს.

ერობის მოვალეობას წარმოადგენს ხალხის ნივთიერ კეთილდღეობაზე ზრუნვა და მხარეში საწარმოვო ძალთა განვითარება; ამ თვალსაზრისით სამაზრო ერობის ყრილობას და მის გამგეობას არ შეეძლო დიდი ყურადღება არ მიექცია ხალხის ეკონომიურ აღორძინების ზომებზე საერთო და წარმოების გაუმჯობესებაზე კერძოთ. ამ საგანს ეხება მე-X პარაგრაფში მოთავსებული ხარჯები, ერთი საცდელი მინდვრის მოსაწყობათ მაზრაში, ექვსი სააგრონომიო ფუნქტის გასახსნელათ, პირუტყვების ჯიშის გასაუმჯობესებლათ, საჭირო პერსონალის შესანახავათ და, რაც უმთავრესია, სამეურნეო იარაღების შესაძენათ. მთელი ხარჯები ნავარაუდევია 1.123.400 მან. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს ჯამი გამგეობას არ მიაჩნია სამძიმოთ იმ უბრალო მოსაზრებით, რომ ამ ჯამში შედის 520.000 მან. სამეურნეო იარაღების შესაძენათ, რომელიც გაყიდვისთანავე დაუბრუნდება ისევ ერობას, და აგრეთვე 100.000 მან. სესხი საერობო საკოპერაციო ბანკის მოსაწყობათ, რომელიც სარგებელს მოუტანს ერობას პროცენტების სახით. თვით საცდელი მინდორი, სანერგე და დასამკვებელი პუნქტები ცოტათ მაინც დაფარავს თავის ხარჯებს, ასე რომ ამ მხრით სამაზრო ერობის გამგეობა თამამათ უყურებს

ამ ხარჯებს, რომელიც დაუბრუნდება სარგებლით დაუბრუნდება უკან. ყოველ შემთხვევაში დღევანდელი რესპუბლიკის დემოკრატიული მთავრობა და განსაკუთრებით მიწათმოქმედების სამინისტრო საუკეთესო თავდებია ამ გასავლის დადასტურებისა.

ესევე ითქმის სასურსათო ნაწილის მოგვარებაზე, ვინაიდან სასურსათო საკითხი ჯერ-ჯერობით მეტათ მწვავეთ სდგას. საშაზრო საერობო გამგეობას საჭიროთ მიაჩნია მე-XI პარაგრაფში შეიტანოს ყველა ის ხარჯები, რომლებიც ეხებიან როგორც სასურსათო ნაწილის შემადგენლობის შენახვას, ისე იმ მბრუნავ თანხას, რომელიც საჭიროა ამ ნაწილისათვის. თავისთავათ იგულისხმება, რომ მთელი ეს ხარჯები ისევ დაუბრუნდება ერობას. გამგეობას ამ დარგისათვის ნავარაუდევი აქვს 402.800 მან. რომლის შეტანა გასავლის ნაწილში არათუ ზიანს არ მიაყენებს ერობას, არამედ საგრძნობ მოგებასაც მისცემს მასაც და თვით მთავრობასაც. ესევე უნდა ითქვას საქსოვ სახელოსნოების შესახებ, რომლის ხარჯებიც ზემო-ნაჩვენებ ჯამში შედის.

მე-XII და მე-XIII პარაგრაფში მოყვანილია ის სავალდებულო თანხა, რომელიც უნდა ჰქონდეს ერობას წესდების ძალით და რომელიც აუცილებლათ უნდა იყოს ნაჩვენები გასავლის ნაწილში. არსებითათ კი ესენი გასავალს არ შეადგე-

ნენ. ორივე ნაჩვენები პარაგრაფის ხარჯები შეადგენენ (იხილე ხარჯთ-აღრიცხვა) 297.883 მ. 60 კაპ.

ყველა ის მიზნები, რაც დასახული აქვს ერობას, შეიძლება განხორციელდეს სხვა პირობებთან ერთად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სამაზრო ერობა მოახერხებს კავშირის გაბმას თავისა და ხალხის ფართე მასის შუა. ეს უკანასკნელი მოსახერხებელია იმ შემთხვევაში, თუ დაჩქარებით იქნა მოწყობილი მაზრაში წვრილი საერობო ერთეულები, თანახმათ სამაზრო ყრილობის დადგენილებისა. ასეთი ერთეულები უნდა იქნეს არა უმეტეს 30-ისა, ვინაიდან დღეს არსებული საზოგადოებათა ტიპი სამაზრო ერობის გამგეობას სხვა და სხვა მოსაზრებით (იხილე გამგეობის მოხსენება № 1). საუკეთესოთ მიაჩნია. თვითოეულ საზოგადოებაში არჩევნების მოსაწყობათ გამგეობამ ივარაუდა 500 მან. რომლის ჯამში შედის ინსტიტუტების, საარჩევნო კომი-

სიების, თავმჯდომარის, მდივნის, მწერთა ქირა, გზის, ქალაქების, განცხადებათა და ბეჭდვის ფასები და სხვა. სამაზრო საერობო გამგეობას ეს ხარჯები მიაჩნია მინიმუმათ, და ხელმძღვანელობს რა სამაზრო ერობის არჩევნებისათვის დახარჯულ თანხით, იმედოვნებს, რომ მთავრობა დაეხმარება სამაზრო ერობას და 15.000 მან. კრედიტს გაუხსნის ერობას ამ არჩევნებებრივ ერთდროულ ხარჯთა დასათარავათ.

შემოსავლის აღრიცხვასთან შედარებით დეფიციტი შეადგენს 4.000.000 მ. რომლის ერთი ნაწილი სამაზრო ერობის აზრით უნდა დაითაროს მთავრობის უპროცენტო სესხით, მეორე ნაწილი ბანკების და კერძო პირთა სესხით, და მომავალში კი, გამგეობა დარწმუნებულია, სამაზრო ერობას საკმაო შემოსავალი ექნება და თავის ვალებს თავისი საშუალებით გაუწყვეს ანგარიშს.

Жъ создакiю собственхой денежной системы въ Грузiи.

(Окончанiе *).

V. Влiянiе обезцѣненiя денегъ на народное хозяйство.

Вопросъ о влiянii колебанii цѣнности денегъ на народное хозяйство имѣеть обширную литературу. Но экономисты и финансисты, изучавшiе этотъ вопросъ, имѣли постоянно въ виду сравнительно незначительныя колебанiя, выражающiяся въ нѣсколькихъ %₀,—ибо только такiя колебанiя представляли до войны практической интересъ и допускали точное изученiе на основанii непосредственнаго наблюденiя и безспорныхъ статистическихъ данныхъ. Въ поле зрѣнiя теоретиковъ народнаго хозяйства входили, правда, и болѣе значительныя измѣненiя въ относительной цѣнности денегъ и товаровъ (въ частности, золота и хлѣба), но такiя измѣненiя мыслились лишь въ результатъ длительного процесса, настолько медленнаго, что для выявленiя направленiя его необходимо сопоставленiе данныхъ за много лѣтъ.

Перспектива повышенiя цѣнъ въ 100—200 разъ не занимала изслѣдователей, т. к. никто не думалъ серьезно о реальности такой перспективы.

Правда, въ концѣ XVIII вѣка исторiя показала намъ примѣръ того, до какихъ предѣловъ можетъ дойти обезцѣненiе денегъ. Но авантюра Джона Ло разыгралась

въ такой причудливой обстановкѣ, что на его финансовыя операцiи установился взглядъ, какъ на занимательный исторической анекдотъ. Обезцѣненiе бумажныхъ денегъ въ эпоху якобинскаго террора тоже оказало мало влiянiя на работу научно-экономической мысли: этотъ процессъ, всю поучительность котораго мы такъ хорошо оцѣниваемъ *теперь*, еще недавно казался лишь одной изъ черточекъ общей грандиозной картины разрушенiя страны подъ влiянiемъ господства „демагоговъ“.

Вотъ почему тѣ болѣзненные финансово-экономическiе процессы, подъ желѣзной властью которыхъ протекаетъ наша государственная жизнь и въ кругу которыхъ вращается наша мысль, оказываются *новыми* для науки народнаго и государственнаго хозяйства и не укладываются въ привычныя, *старыя* научныя формулы.

Эти процессы во столько разъ превосходятъ по размаху, стремительности и размѣрамъ все то, что можно было наблюдать и предвидѣть 3—4 года тому назадъ, что для оцѣнки ихъ требуется новая мѣра, новый методъ.

Въ другой статьѣ я характеризовалъ современное состоянiе хозяйственной жизни Грузiи, какъ параличъ *). Теперь, для выясненiя влiянiя на народно-хозяйствен-

*) См. „Экономистъ Грузiи“ № 4.

*) См. „Экономистъ Грузiи“ №№ 1—2, „Параличъ народнаго хозяйства“.

ную жизнь страны разстройства ея денежнаго обращенія, я долженъ остановиться на связи обезцѣненія денегъ съ приостановкой всѣхъ жизненныхъ функций народно-хозяйственнаго организма.

Когда мы говоримъ объ „обезцѣненіи денегъ“, мы смѣшиваемъ, обыкновенно, подъ однимъ названіемъ два различныхъ понятія: *процессъ* постепеннаго уменьшенія покупательной силы денегъ и *результатъ* этого процесса, измѣряемый путемъ сравненія нынѣшней и прежней реальной цѣнности денегъ.

Соотношеніе между этими двумя понятіями то же, что между движеніемъ тѣла и пройденнымъ имъ путемъ. Пройденный путь измѣряется простой мѣрой длины. Но движеніе характеризуется цѣлымъ рядомъ признаковъ: продолжительностью, скоростью, ея измѣненіями, массой тѣла и т. д. И для окружающей среды эти признаки, характеризующіе движеніе, могутъ оказаться болѣе существенными, чѣмъ протяженіе пройденнаго тѣломъ пути.

То же самое и съ обезцѣненіемъ денегъ: для народнаго хозяйства наибольшее значеніе имѣетъ въ данномъ случаѣ дліящийся процессъ, а не конечные результаты его, въ какихъ бы чудовищныхъ цифрахъ эти результаты ни выражались.

Въ самомъ дѣлѣ.

Представимъ себѣ такое чудо:

За ночь, по велѣнію кудесника, во всѣхъ кассахъ, денежныхъ ящикахъ, кошелькахъ и карманахъ количество денегъ увеличилось въ 100 разъ. Кто заснулъ, имѣя въ карманѣ 20 копѣекъ, просыпается облада-

телемъ 20 рублей: за ночь каждая копейка превратилась въ рубль.

Подъ влияніемъ этого чуда новые богачи поспѣшатъ расширить свои закупки на рынкѣ, рыночныя цѣны начнутъ расти и будутъ подыматься, пока не возстановится нарушенное равновѣсіе между спросомъ и предложеніемъ. А возстановится это равновѣсіе лишь тогда, когда всѣ цѣны увеличатся ровно въ 100 разъ*). Такимъ образомъ, по своимъ покупательнымъ свойствамъ, размножившіеся за ночь рубли превратятся въ соотвѣтствующее количество копѣекъ. Обладатель 20 волшебныхъ рублей снова ощутитъ въ своихъ рукахъ старый двугривенный.

Такъ легко подавляется возстаніе денегъ противъ установленныхъ для нихъ законовъ обращенія. Такъ быстро копѣйка, вообразившая себя рублемъ, возвращается въ первобытное состояніе.

Но столь благополучно разрѣшается обезцѣненіе денегъ только при *моментальномъ* и *равномерномъ* увеличеніи количества денежныхъ знаковъ въ странѣ. Если бы фактическое переполненіе каналовъ денежнаго обращенія излишними бумажками могло протекать именно такъ, то политика „печатнаго станка“ была бы столь же безвредна, сколь бесполезна.

Все экономическое значеніе этой политики сводится, въ дѣйствительности, къ тому, что количество денежныхъ знаковъ увеличивается *неравномерно* и *немоментально*.

*) Болѣе подробный анализъ этого положенія данъ мною въ другомъ мѣстѣ. См. „Рынокъ и цѣны. Теорія потребленія рынка и рыночныхъ цѣнъ“. С.П.Б., 1906 г.

Неравномерность увеличения количества денегъ въ странѣ вызывается тѣмъ, что новыя деньги поступаютъ въ обращеніе въ результатѣ оплаты государствомъ извѣстныхъ закупокъ (напр., для нуждъ арміи, для построекъ и т. п.) и путемъ выдачи вознагражденія рабочимъ и служащимъ. При этомъ, масса населенія экспроприруется на опредѣленную долю своихъ реальныхъ богатствъ въ пользу государства. Цѣны возрастаютъ быстрѣе, чѣмъ покупательныя средства населенія. Цѣны на предметы первой необходимости возрастаютъ въ большей степени, чѣмъ цѣны на предметы роскоши; всего быстрѣе растутъ цѣны на продукты, непосредственно приобретаемые государствомъ, всего медленнѣе подымается заработная плата.

Получается какъ бы налогъ на потребление, всей тяжестью падающій на плечи неимущихъ слоевъ населенія и покрывающій не только потребности государства, но и сверхъ-прибыль государственныхъ поставщиковъ.

Но при всѣхъ недостаткахъ этого налога, у него имѣется одно безспорное преимущество передъ всѣми другими видами обложения: это—необычайная простота и легкость взиманія его съ населенія. Это преимущество настолько значительно, что при извѣстныхъ условіяхъ, при невозможности для государства иными способами получить необходимыя для него средства, приходится, скрѣпя сердце, согласиться на обращеніе къ услугамъ печатнаго станка.

Зная послѣдствія этой мѣры (неравномерность повышенія цѣнъ, паденіе реальной заработной платы и появленіе сверхъ-

прибыли въ опредѣленныхъ (промышленности и торговли) мы можемъ своевременно принять мѣры къ тому, чтобы эти послѣдствія были смягчены и сглажены.

При всѣхъ этихъ мѣрахъ обезцѣненіе денегъ подъ влияніемъ появленія ихъ въ избыточномъ количествѣ остается все же бѣдствіемъ, съ точки зрѣнія социальной справедливости. Но отъ этого бѣдствія далеко до экономической катастрофы, до крушенія всего народнаго хозяйства.

Опасность катастрофы создается не тѣмъ, что деньги обезцѣнились, и не тѣмъ, что товарныя цѣны повышаются неравномерно, а *длительностью* обоихъ процессовъ.

Мы видѣли уже, что при постепенномъ возрастаніи избытка денежныхъ знаковъ въ странѣ обезцѣненіе денегъ идетъ *быстрѣе*, чѣмъ увеличеніе общей суммы ихъ въ обращеніи. Мы видѣли также, что это явленіе зависитъ отъ измѣненія въ противоположныхъ направленіяхъ быстроты оборота денегъ и товаровъ. Теперь мы должны остановиться на связи этого явленія съ двигательными силами народнаго хозяйства, съ тѣми хозяйственными стимулами, приостановка дѣйствія которыхъ влечетъ за собой параличъ народно-хозяйственной жизни.

При длительномъ и непрерывномъ притоку въ каналы денежнаго обращенія излишнихъ, превышающихъ потребности оборота денежныхъ знаковъ, создается не только процессъ прогрессирующаго обезцѣненія денегъ, но и прочная увѣренность населенія въ длительности этого процесса, увѣренность въ томъ, что, какъ бы ни

94995940
30300000000

были высоки цѣны сегодня, завтра онѣ будутъ еще выше.

Эта увѣренность имѣетъ огромное значеніе.

Въ экономической литературѣ давно отмѣчена связь колебаній биржевыхъ цѣнностей съ газетными слухами, которые, сами по себѣ, не даютъ основаній для предвидѣнія доходности того или другого акціонированнаго предпріятія, но съ которыми у держателей бумагъ складываются опредѣленные ожиданія:

—На этотъ слухъ биржа *должна* отвѣтить повышеніемъ.—Это извѣстіе *должно* вызвать паденіе такихъ-то бумагъ...

Если „публика“ на основаніи какого-нибудь вздорнаго слуха ожидаетъ *паденія* опредѣленной бумаги, то тысячи мелкихъ держателей спѣшатъ отдѣлаться отъ этой бумаги, чтобъ спасти пару рублей или франковъ. Если ожидается *повышеніе*, то на счастливую бумагу проявляется усиленный спросъ со стороны „публики“, столь же непохожей на биржевыхъ дѣльцевъ, какъ мелкая рыбка въ пруду непохожа на морскую акулу.

И это—главный источникъ пресловутой „чуткости“ биржи къ указаніямъ „политическаго барометра“, которымъ серьезные дѣльцы зачастую не придаютъ ни малѣйшаго значенія.

Чуткость эта доходитъ порой до курьеза: такъ акціи Суэцкаго канала на биржѣ колеблются въ цѣнѣ съ недѣли на недѣлю, параллельно колебаніямъ въ еженедѣльныхъ отмѣткахъ числа прошедшихъ черезъ каналъ судовъ, хотя ясно, что послѣднія отмѣтки не даютъ основаній для сужденія

о кредитоспособности предпріятія и о выcotѣ дивиденда, который оно можетъ выдать по истеченіи операціоннаго года.

Товарный рынокъ менѣ чувствителенъ, чѣмъ биржа, но, по существу, процессы товарнаго рынка и фондовой биржи тождественны. И на рынкѣ *ожиданіе* повышенія цѣнъ, само по себѣ, становится *факторомъ* роста дороговизны.

Механизмъ связи этихъ явленій весьма простъ: при ожиданіи повышенія цѣнъ начинается спекулятивный отказъ отъ сдѣлокъ со стороны товаровладѣльцевъ, часть товаровъ исчезаетъ изъ обращенія, предложеніе товаровъ падаетъ, а спросъ на нихъ повышается.

Возьмемъ теперь положеніе наиболѣе близкое къ дѣйствительности, непрерывный ростъ цѣнъ подъ вліяніемъ не останавливающейся работы печатнаго станка, при увѣренности населенія, что такъ будутъ идти дѣла и впредь.

Не ясно ли, что въ подобной обстановкѣ вся энергія населенія должна устремиться либо въ сторону эмансипаціи отъ рынка путемъ самостоятельнаго удовлетворенія своихъ потребностей въ предѣлахъ собственнаго хозяйства, либо въ сторону спекуляціи?

Но можетъ быть, ростъ цѣнъ и ожиданіе дальнѣйшаго ихъ повышенія явятся стимулами развитія мѣстной промышленности?..

Многіе этого и ожидаютъ.

Но это ожиданіе обманетъ оптимистовъ, надѣющихся, что, благодаря нынѣшней дороговизнѣ, въ Грузіи откроются собственные нефтяные промыслы, мыловаренные,

свѣчные, спичечные, сахарные и иные заводы и т. д. Нельзя говорить серьезно о созданіи всѣхъ этихъ предприятий *правительствомъ*. Что же касается до *частной инициативы*, то необходимо признать, что наличная конъюнктура мало благоприятствуетъ здоровымъ ея проявленіямъ. Каждый предприниматель въ глубинѣ души сознаетъ, что существующее положеніе невѣчно, что вакханалія дороговизны должна закончиться рано или поздно крахомъ, катастрофой. Превращая свой капиталъ въ товары, предприниматель-спекулянтъ (а спекулянтами при описываемой обстановкѣ становятся почти *все* предприниматели), рассчитываетъ на то, что при первыхъ явственныхъ признакахъ поворота въ условіяхъ рынка онъ успѣетъ продать товары. Иное дѣло—капитальные затраты, которыя могутъ окупиться лишь черезъ много лѣтъ. Въ случаѣ оздоровленія денежнаго обращенія, раньше всего подешевѣютъ предметы потребленія (въ частности, хлѣбъ) и лишь позже и въ меньшей степени сырье и пр. средства производства. Слѣдовательно, при нынѣшнихъ условіяхъ рискованно затрачивать крупныя средства для созданія заводовъ для переработки сырья въ расчетъ на нынѣшнюю дороговизну фабрикатовъ.

Подобныя предпріятія, при наличныхъ условіяхъ, чаще всего будутъ возникать съ расчетомъ на быстрое использование момента.

Хуже всего то, что, прекрасно понимая природу этихъ предпріятій, правительство все же будетъ вынуждено порой идти имъ навстрѣчу, ибо даже эти предпріятія лучше, чѣмъ ничего.

Такимъ образомъ, при современномъ положеніи Грузіи разстройство денежнаго обращенія оказывается почти непреодолимымъ препятствіемъ на пути возрожденія хозяйственной жизни страны.

Пародируя старую формулу („Хорошая экономика даетъ хорошіе финансы“), мы могли бы сказать:

— Остановите потокъ бумажныхъ денегъ, въ которомъ захлебывается страна, выкачайте изъ каналовъ денежнаго обращенія излишніе денежные знаки, прекратите прогрессирующее обезцѣненіе денегъ — и тогда явится возможность здоровой финансовой и экономической политики Грузіи.

VI. Новыя грузинскія деньги.

Анализъ разстройства денежнаго обращенія, данный на предыдущихъ страницахъ, позволяетъ намъ намѣтить перспективы того, что принесетъ странѣ созданіе собственной денежной системы.

Прежде всего, мы должны констатировать, что никакое улучшеніе *качества* денегъ, никакое обезпеченіе ихъ золотомъ или поручительствомъ банковъ не улучшить положенія, если одновременно не будетъ *прекращенъ притокъ* новыхъ денежныхъ знаковъ въ страну и *сокращенъ ихъ избытокъ* въ каналахъ денежнаго обращенія.

Затѣмъ, съ такой же увѣренностью мы можемъ констатировать, что при наличности послѣднихъ двухъ условій обезцѣненіе денегъ пріостановится само собой, а, возможно даже, реальная цѣнность денегъ въ странѣ начнетъ повышаться, хотя бы

1919
2019

въ качествѣ денегъ у насъ продолжали обращаться ничѣмъ не обезпеченные пестрые клочки бумаги.

Слѣдовательно, вниманіе правильной финансовой политики, поскольку она касается денежнаго обращенія, должно быть направлено, въ первую очередь, на *уменьшеніе количества* денежныхъ знаковъ въ странѣ и, лишь во вторую очередь, на *улучшеніе ихъ качества*, путемъ подведенія подъ нихъ фундамента въ видѣ золотого или иного обезпеченія.

Противъ этого требованія грѣшитъ политика, во главу угла ставящая созданіе собственной денежной системы и готовая дорогой цѣной оплатить возможность выпуска новыхъ, надлежащимъ образомъ обезпеченныхъ денегъ.

Представимъ себѣ, что наше правительство, въ результатъ опредѣленнаго соглашенія съ иностраннымъ капиталомъ, получаетъ возможность выпустить на 250 милліоновъ рублей бумажныхъ денегъ, обезпеченныхъ опредѣленнымъ фондомъ. Обезпеченіе это будетъ имѣть условный характеръ, т. к. реальный размѣнъ новыхъ грузинскихъ денегъ на золото или на что-либо иное (напр., на малообезцѣненную иностранную валюту) будетъ невозможенъ. При попыткѣ такого размѣна для утвержденія довѣрія къ новымъ деньгамъ, всѣ бумажки новаго образца вернутся обратно въ государственную кассу, а реальныя цѣнности, полученныя населеніемъ въ обмѣнъ на нихъ, не поступая въ обращеніе, исчезнутъ въ „кубышкахъ“, въ видѣ запаса на черный день.

Ибо нечего думать о томъ, чтобы но-

вымъ деньгамъ была обезпечена возможность размѣна и чтобы населеніе, по собственному желанію, воздерживалось отъ размѣна ихъ.

Сложнѣе вопросъ о размѣнѣ старыхъ денежныхъ знаковъ на новые и обратно.

Вопросъ этотъ можетъ быть разрѣшенъ тремя способами: 1) можетъ быть установлено полное равноправіе денежныхъ знаковъ стараго и новаго образца при паритетномъ (въ принципѣ) ихъ обмѣнѣ, какъ установлено это для закавказскихъ боновъ и російскихъ бумажныхъ денегъ; 2) могутъ быть установлены нѣкоторыя преимущества для новыхъ денежныхъ знаковъ, что практически приведетъ къ выработкѣ опредѣленнаго курсоваго количественнаго соотношенія при размѣнѣ; 3) могутъ быть приняты мѣры, цѣлью своей ставящія вытѣсненіе старыхъ денегъ новыми и переводъ всего денежнаго обращенія страны на новые знаки.

Посмотримъ же, что дастъ народному хозяйству каждое изъ намѣченныхъ рѣшеній.

Прежде всего, ясно, что третье рѣшеніе задачи невозможно: выпускъ новыхъ знаковъ не обмѣниваемыхъ на старые и обладающихъ исключительнымъ признаніемъ государственной власти, привелъ бы страну не только къ хозяйственному, но и къ политическому краху. Это—худшая изъ мыслимыхъ формъ государственнаго банкротства.

Менѣе очевидна опасность установленія частичныхъ преимуществъ новыхъ денегъ передъ старыми. Государство можетъ безъ большаго труда и безъ насильственныхъ

საქართველოს
ეკონომისტი № 6

мѣръ создать извѣстный лажъ въ пользу новыхъ денегъ.

Но каковы будутъ результаты такой политики?

Съ узко фискальной точки зрѣнія получится выгода: цѣнность новыхъ денегъ, выраженная въ старыхъ денежныхъ единицахъ, увеличится. Но эта выгода призрачная. Въ дѣйствительности, все дѣло сведется къ тому, что въ обращеніе поступитъ не 250 миллионъ новыхъ рублей, а допустимъ 500 миллионъ—если каждый новый рубль будетъ представлять собой 2 рубля. Слѣдовательно, съ удвоенной скоростью будетъ увеличиваться избытокъ бумажныхъ денегъ въ странѣ и въ такой же степени ускорится процессъ ихъ обезцѣненія.

Кромѣ того, фактъ отсутствія паритетности при обмѣнѣ обращающихся въ странѣ денежныхъ знаковъ, самъ по себѣ, представляетъ значительныя неудобства для хозяйственного оборота, —въ частности, для торговли.

Проще всего будетъ для государства признать равноцѣнность новыхъ денежныхъ знаковъ со старыми.

Государство будетъ выдавать новыя бумажки при расплатѣ съ чиновниками и рабочими, при удовлетвореніи своихъ подрядчиковъ и кредиторовъ, при оплатѣ банковыхъ чековъ и т. п. вмѣстѣ съ тѣмъ государство будетъ принимать въ уплату налоговъ какъ старыя, такъ и новыя деньги, считая тѣ и другія рубль за рубль.

При такихъ условіяхъ, новыя деньги поступятъ въ каналы денежнаго обращенія наиболѣе безболѣзненнымъ путемъ, и въ

дальнѣйшемъ между знаками разнаго паритета.

Но долго ли смогутъ ходить рука объ руку денежные знаки, обезпеченные специальнымъ фондомъ, и старыя бумажки, ничѣмъ не обезпеченныя?

На этотъ вопросъ возможенъ лишь отрицательный отвѣтъ. Исторія денежнаго обращенія знаетъ много примѣровъ одновременнаго появленія на рынкѣ денегъ неравнаго достоинства, которымъ государственная власть сообщила равноправіе и равноцѣнность. И финансовая наука давно установила, что такое положеніе всегда, неизмѣнно, приводитъ къ одному результату: *лучшія деньги всегда вытѣсняются изъ обращенія, исчезаютъ, и въ обращеніи остаются лишь худшія деньги.*

Этотъ законъ (законъ Грезема) проявляетъ свое дѣйствіе крайне просто. Каждый обыватель старается сбыть съ рукъ деньги, которыя не внушаютъ ему довѣрія, и придерживаетъ у себя деньги, которыя считаетъ болѣе надежными. Въ результатѣ, лучшія деньги переходятъ въ кассовые резервы, въ „кубышки“, а на поверхности остаются лишь худшіе денежные знаки.

Это вытѣсненіе лучшихъ денежныхъ знаковъ худшими происходитъ тѣмъ быстрѣе, чѣмъ ощутительнѣе для населенія различіе въ ихъ достоинствахъ.

Нетрудно предвидѣть, что получится у насъ въ результатѣ появленія въ обращеніи денежныхъ знаковъ, надлежащимъ образомъ обезпеченныхъ,

Въ настоящее время, какъ извѣстно, большая часть бумажныхъ денегъ ушла въ

деревню. Тамъ подъ половицами, на днѣ сундуковъ, въ тряпицахъ припрятана не одна сотня миллионъ рублей николаевскими деньгами, керенками и бонами.

Новые денежные знаки устремятся туда же.

И вотъ, лучшія деньги выгонять изъ „кубышекъ“ попрятавшіяся туда старыя бумажки, а старыя бумажки вытѣснить новые денежные знаки изъ обращенія.

Конечный результатъ всей операціи будетъ таковъ:

1) **Количество** обращающихся въ странѣ денежныхъ знаковъ увеличится;

2) **Качество** обращающихся въ странѣ денегъ ни на волосъ не улучшится;

3) Новыя деньги уйдутъ въ крестьянскія и иныя „кубышки“, упрочивъ тѣмъ самымъ плотину, отдѣляющую ихъ отъ каналовъ денежнаго обращенія.

Ясно, что описанная операція не можетъ ни въ малѣйшей степени улучшить состояніе денежнаго обращенія въ странѣ.

Смыслъ операціи можно видѣть въ томъ, что посредствомъ ея государственная власть выпускаетъ въ обращеніе извѣстную сумму бумажныхъ денегъ

Фокусъ не въ томъ, чтобъ напечатать и выпустить новыя деньги, а въ томъ, чтобъ выпускъ новыхъ денегъ не обезцѣнилъ денегъ, уже обращающихся въ странѣ.

Но т. к. новыя (гарантированныя) деньги при описываемой операціи, все равно, исчезнутъ изъ обращенія, уступивъ мѣсто старымъ денежнымъ знакамъ, то не лучше ли, вмѣсто всей этой сложной финансовой операціи, просто отпечатать достаточное количество бумажекъ съ помѣткой: „ходеніе обязательно“?

Нѣтъ никакихъ основаній ^{საქართველოს} ~~создать~~ ^{საქართველოს} новыя бумажки „не пойдутъ“. Онѣ будутъ приняты населеніемъ такъ же, какъ тѣ денежные знаки, которые уже приняты имъ. Ибо никакихъ разумныхъ основаній для предпочтенія однихъ знаковъ мѣстнаго происхожденія другимъ знакамъ того же происхожденія у населенія не будетъ

VII. Заключение.

Подводя итогъ соображеніямъ, развитымъ на предыдущихъ страницахъ, мы приходимъ къ слѣдующему выводу:

При нынѣшнемъ состояніи денежнаго обращенія въ Грузинской Республикѣ созданіе самостоятельной денежной системы въ ней путемъ выпуска новыхъ, надлежащимъ образомъ гарантированныхъ денежныхъ знаковъ невозможно; экономическія жертвы ради осуществленія такого выпуска новыхъ денегъ абсолютно нецѣлесообразны.

Но что должно дѣлать государство, чтобъ справиться съ угрожающимъ разстройствомъ денежнаго обращенія?

Прежде всего, въ основаніе финансовой политики руководители государственной жизни Грузіи должны положить отчетливое пониманіе того, что есть.

При всѣхъ мѣропріятіяхъ въ данной области нужно помнить, что бѣда наша *не въ низкомъ качествѣ денежныхъ знаковъ, а въ ихъ количествѣ.*

Слѣдовательно, заботиться нужно не объ обезпеченіи новыхъ денегъ, выпускаемыхъ въ страну, а объ *извлеченіи* изъ каналовъ денежнаго обращенія части старыхъ денегъ.

საქართველოს
ეკონომისტი № 5

„Политика печатнаго станка“ должна быть признана безусловно вредной. И вмѣстѣ съ нею должна быть отвергнута политика „собственной денежной системы“, являющаяся замаскированной „политикой печатнаго станка“.

Я знаю, что это положеніе выставить легче, чѣмъ провести въ жизнь.

Но отчетливое пониманіе причинъ и послѣдствій катастрофическаго обезцѣненія денегъ въ странѣ правительствомъ республики должно быть положено въ основаніе финансовой политики республики

Финансовая политика государства часто направляется по линіи наименьшаго сопротивленія. Имѣя въ запасѣ „послѣднее средство“ въ видѣ печатнаго станка, государственная власть привыкаетъ обращаться къ нему и тогда, когда далеко не исчерпаны другія, не «послѣднія» средства.

Вмѣсто того, чтобъ думать о способѣ удовлетворенія растущихъ государственныхъ потребностей за счетъ населенія, власть привыкаетъ всѣ расходы покрывать новыми выпусками бумажекъ. А одновременно съ этимъ населеніе привыкаетъ къ мысли, что государство можетъ существовать безъ налоговъ, что правительство само, безъ обращенія къ кошелькамъ гражданъ, достаетъ деньги изъ какихъ-то таинственныхъ источниковъ.

Разстройство денежнаго обращенія ставитъ передъ государствомъ три задачи, которыя могутъ быть сформулированы въ слѣдующей послѣдовательности:

Первая задача: прекращеніе притока денежныхъ знаковъ въ страну.

Вторая задача: уменьшеніе избытка денежныхъ знаковъ въ странѣ.

Третья задача: перераспределеніе остающихся денежныхъ знаковъ согласно съ требованіями денежнаго обращенія.

Для разрѣшенія *первой* задачи, прежде всего должна быть создана система налоговъ, совокупностью своей обеспечивающихъ государству *всѣ* потребныя средства. Въ этой системѣ налоговъ соотвѣтствующее мѣсто должно быть отведено высокому единовременному прогрессивному налогу на всѣ виды имущества.

Но для развитія системы налоговъ должны быть найдены объекты обложенія. Если ихъ нѣтъ, они должны быть созданы. Задачи *финансовой* политики упираются такимъ образомъ въ область политики *экономической*.

Безъ развитія промышленности въ краѣ правильное построеніе государственнаго бюджета невозможно.

Нужно пробудить къ жизни производительныя силы страны. Создать достаточно мощные стимулы для частной предпримчивости. Привлечь въ страну иностранный капиталъ.

Жизненные интересы государства требуютъ широкаго развитія политики концессій. И осуществляя эту политику, государство должно сохранить за собой роль пайщика во всѣхъ возникающихъ на его территоріи концессіонныхъ предприятияхъ. Это не только дастъ ему возможность контролировать эти предприятия и оказывать на нихъ надлежащее вліяніе, но и откроетъ передъ правительствомъ новый источникъ покрытія текущихъ государственныхъ расходовъ.

Временное продолженіе выпуска боновъ можетъ быть оправдано лишь постольку, поскольку правительство принимаетъ всѣ мѣры къ разрѣшенію *первой* намѣченной задачи, путемъ:

- а) развитія системы налоговъ;
- б) развитія производительныхъ силъ страны;
- в) развитія сѣти предприятий, въ которыхъ государство является участникомъ.

Вторая задача наиболѣе безболѣзненно будетъ разрѣшена, если государство вспомнить, что бумажныя деньги это — его векселя, и приступить къ выкупу этихъ векселей путемъ оплаты ихъ реальнымъ имуществомъ, которое все-равно, должно быть передано населенію. Такой экономической смысл имѣла бы, при наличныхъ условіяхъ, *распродажа земель* изъ государственнаго фонда крестьянамъ.

Третья задача разрѣшается путемъ широкаго развитія кредитныхъ операций, путемъ восстановленія аппарата сберегательныхъ кассъ, путемъ замѣны части бумажныхъ денегъ казначейскими обязательствами, путемъ выпуска билетовъ внутреннихъ займовъ и т. д., и т. д.

Перечисленные мѣропріятія не возвращаютъ деньгамъ ихъ старой номинальной цѣнности, не вернуть насъ къ тѣмъ цѣ-

намъ, которыя существовали до войны. Но въ результатѣ этихъ мѣропріятій фактическая цѣнность денегъ и ихъ номинальная цѣнность станутъ величинами *сравнимыми* между собой. Явится возможность опредѣленія устойчиваго курса денегъ. У этихъ денегъ появится опредѣленная внутренняя цѣнность, — хотя-бы различная для денежныхъ знаковъ различнаго образца.

Тогда создадутся условія, при которыхъ станетъ выполнима *девальвація* и замѣна обезцѣненныхъ денежныхъ знаковъ новыми, полноценными.

И только тогда передъ государствомъ станетъ задача созданія „собственной денежной системы“, опирающейся на специальный фондъ.

Только тогда приобрететъ реальный смыслъ задача, при отсутствіи золотого фонда въ странѣ, искать поддержку денежной системѣ за предѣлами страны, на мировомъ финансовомъ рынкѣ.

Пока-же помощь мирового финансоваго рынка намъ нужна для оплодотворенія производительныхъ силъ страны, для развитія ея промышленности, для созданія прочной экономической базы финансовой политики государства.

Вл. Войтинскій.

Жалоговые ресурсы Грузіи.

I. Виды доходовъ.

Подъ государственными налогами разумѣются принудительные періодическіе пла-

тежи гражданъ изъ ихъ доходовъ или имущества, идущіе на общегосударственныя нужды. Періодичность налоговъ противопоставляется ихъ пошлинамъ, уплачиваемымъ

единовременно по какимъ-либо особымъ случаямъ, хотя бы иногда и повторяющимся, какъ на примѣръ, при ежегодномъ страхованіи имущества (страховая пошлина), при повторномъ пользованіи услугами правительственныхъ учреждений (судебная пошлина, гербовый сборъ и т. п.).

Налоги подраздѣляются обычно на прямые и косвенные: если налогъ уплачивается непосредственно плательщикомъ (прямо), то онъ относится къ категоріи прямыхъ налоговъ. Таковы налоги: подоходный, земельный, промысловый и т. д. Если налоги поступаютъ въ казну черезъ посредство промежуточныхъ лицъ, играющихъ какъ бы роль посредниковъ, передатчиковъ налоговъ, то налоги носятъ названіе косвенныхъ. Группу косвенныхъ налоговъ составляютъ акцизы: табачный, винный, спиртовой, спичечный и т. п. Первоначально косвенные налоги уплачиваются фабрикантами или заводчиками, производящими обложенные акцизами продукты; при выпускѣ же продуктовъ на рынокъ—акцизы присчитывается къ цѣнѣ продукта, и, такимъ образомъ, налогъ перелagается на покупателя.

Отъ налоговъ нужно отличать пошлины, которыя не имѣютъ характера всеобщности и уплачиваются лишь нѣкоторыми гражданами въ случаѣ особыхъ отношеній субъекта къ правительственнымъ учреждениямъ (пошлины таможенныя, судебныя, гербовыя). Второе отличіе пошлинъ отъ налоговъ заключается въ томъ, что, онѣ лишены періодичности, въ смыслѣ пріурочиванія ихъ платежа къ опредѣленному времени года, хотя этимъ не исключается возможность ихъ повторности.

Нужно сказать еще нѣсколько словъ о государственныхъ регалияхъ или монополіяхъ, которыя съ фискальной точки зрѣнія являются также замаскированными налогами, уплачиваемыми при покупкѣ гражданами монополизированныхъ государствомъ продуктовъ. Значеніе этого рода косвенныхъ налоговъ въ налоговой системѣ Грузинской Республики пока ничтожно, но на нихъ въ послѣдствіи придется остановиться подробно въ виду крупной роли, которую имъ, несомнѣнно, придется играть въ налоговой системѣ въ ближайшемъ будущемъ.

II. Прямые налоги.

Прямые налоги относятся къ категоріи государственныхъ доходовъ, проводимыхъ въ прежнее время по смѣтѣ бывшаго департамента окладныхъ сборовъ, такъ какъ большинство этихъ налоговъ исчисляется по предварительнымъ окладамъ и взимается по окладнымъ листамъ. Въ настоящее время налоги эти находятся въ непосредственномъ вѣдѣніи казенныхъ палатъ, Тифлисской и Кутаисской, которыя преобразуются въ одно общее Управление Окладными Сборами.

Въ Грузинской Республикѣ взимаются въ настоящее время восемь видовъ прямыхъ налоговъ. За время войны ставки многихъ старыхъ налоговъ были значительно повышены, и, кромѣ того, были введены еще новые налоги. Къ числу послѣднихъ относятся: 1) подоходный налогъ, взимаемый съ 1 января 1917 года на основаніи закона 6 апрѣля 1916 года, 2) налогъ за исполненія воинской повинности натурою, взимаемый съ 1 января 1915 года по закону 19 апрѣля 1915 года и 3) вре-

საქართველოს
ეკონომისტი

менный налогъ на прирость прибылей, введенный по закону 19 мая 1916 года на 1916—1917 г. г.

О поступленіи прямыхъ налоговъ судить по слѣдующимъ даннымъ.

Наименованіе налоговъ.	Годовой окладъ по послѣдн. ставкѣ.	Среднее поступленіе.	Недоимка на 1 января 1918 г.г.
1. Поземельный	507.881	255.495*	1.139.862
2. Оброчная подать	438.609	336.648*	469.253
3. Налогъ съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ	1.068.446	766.103*	784.289
4. Подоходный	5.814.108	1.950.207**	3.863.901
5. Воинскій	20.310	30.000** *)	22.872
6. Промысловый:			
а) основной промысловый	—	749.713*	42.749
б) дополнительный промысловый съ отчетныхъ предприятий	—	587.038*	12.804
в) дополнительный промысловый съ не-отчетныхъ предприятий	—	583.502*	1.171.883
7. Временный налогъ на прирость прибылей.	2.265.506	1.040.469**	1.897.785
8. Сборъ съ денежныхъ капиталовъ	—	538.915**	159.223
Итого прямыхъ налоговъ	10.114.860	6.838.090	9.564.621

Среднее поступленіе въ приведенной таблицѣ исчислено по сборамъ, помѣченнымъ одною звѣздочкой—за послѣднее трехлѣтіе, по сборамъ, помѣченнымъ двумя звѣздочками—за истекшій 1917 годъ.

Изъ таблицы видно, что самымъ крупнымъ налогомъ является подоходный, окладъ котораго составляетъ болѣе половины всѣхъ вообще окладныхъ сборовъ. За нимъ слѣдуетъ временный налогъ на прирость прибылей, окладъ котораго равняется почти четверти общей суммы всѣхъ окладныхъ сборовъ. Оба эти налога, какъ было отмѣчено выше, введены во время войны. Третьимъ идетъ налогъ съ недви-

жимыхъ имуществъ, окладъ котораго немногимъ превышаетъ одинъ миллионъ рублей. Оклады поземельнаго налога и оброчной подати близки между собою, и каждый выражается цифрою около полумилліона рублей.

Что касается дѣйствительныхъ поступлений, то они значительно отстаютъ отъ численныхъ окладовъ и составляютъ: по поземельному налогу 50% оклада, по оброчной подати—77%, по налогу съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ—71%, по подоходному налогу—34% и по временному налогу на прирость прибылей—46%.

Такое слабое поступленіе прямыхъ налоговъ, исчисленныхъ по окладной системѣ, объясняется, съ одной стороны, ненормаль-

*) 30.000 р. взято приблизительно; точная цифра еще не выяснена.

ными политическими и экономическими условиями послѣдняго времени, съ другой — разстройствомъ аппарата взиманія. Послѣднее обстоятельство имѣетъ чрезвычайно важное значеніе, такъ какъ безъ правильно организованнаго аппарата и энергично дѣйствующихъ агентовъ фиска, производящихъ взиманіе государственныхъ налоговъ, никакая налоговая система не дастъ реальныхъ результатовъ.

Слабая дѣятельность аппарата взиманія замѣтно отразилась на недоимочности, которая за послѣдніе годы возросла чрезвычайно. Изъ итожныхъ цифръ таблицы вид-

но, что общая недоимка прямыхъ налоговъ на 1 января 1918 года равняется 9,5 мил. руб., т. е. превышаетъ среднее годовое поступленіе всѣхъ прямыхъ налоговъ (6,8 мил. руб.) почти въ полтора раза. На чрезвычайную недоимочность послѣднихъ лѣтъ обращено вниманіе Министерства Финансовъ и для борьбы съ этимъ зломъ предположено организовать особую финансовую милицію, проектъ учрежденія которой представленъ на одобреніе Правительства.

О движеніи поступленія прямыхъ налоговъ за послѣднее пятилѣтіе даетъ представленіе нижеслѣдующая таблица:

Наименованіе налоговъ.	П о с т у п л е н і е в ъ р у б л я х ъ .				
	1913 г.	1914 г.	1915 г.	1916 г.	1917 г.
1. Государственный поземельный налогъ	243.349	190.064	236.598	396.340	133.548
% къ окладу	88 %	68 %	46 %	78 %	26 %
2. Государственная оброчная подать	336.989	307.572	319.368	583.195	107.383
% къ окладу	88 %	79 %	72 %	132 %	24 %
3. Налогъ съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ	414.537	508.032	598.974	897.254	802.081
% къ окладу	69 %	85 %	55 %	84 %	75 %
4. Подоходный налогъ (съ 1 января 1917 года)	—	—	—	—	1.950.207
5. Воинскій налогъ (съ 1 января 1915 года)	—	—	53.189	30.000 *)	33 % 16.200
6. Промысловый налогъ (съ пенями)	1.909.304	1.133.644	1.667.796	2.116.961	1.963.201
7. На приростъ прибылей (съ 1 января 1916 года)	—	—	—	—	1.040.469
8. Сборъ съ денежныхъ капиталовъ	411.465	105.221	404.416	472.779	661.896
И т о г о	3.315.644	2.244.533	3 280.341	4.496.529	6 674.985

*) 30.000 руб. взято приблизительно; точная цифра еще не выяснена.

Изъ первыхъ трехъ налоговъ, оклады коихъ могутъ быть исчислены предварительно на годъ впередъ, и для которыхъ въ таблицѣ процентируется поступленіе къ окладу, лучше всего поступалъ налогъ съ недвижимыхъ имуществъ, затѣмъ идутъ: оброчная подать и налогъ поземельный. Поступленіе двухъ послѣднихъ налоговъ за 1917 годъ составило *около одной четверти* оклада, а три четверти его оставалось въ недоимкѣ. До войны (въ 1913 году) поступленіе тѣхъ-же налоговъ составляло 88% отъ оклада, и только 12% оставалось въ недоимкѣ.

Поступленіе подоходнаго налога выразилось въ 33% отъ оклада. иными словами, изъ начисленной суммы налога поступила въ казну только одна треть, а двѣ трети зачислены въ недоимку.

Такимъ образомъ, по тремъ прямымъ налогамъ: поземельному, подоходному и оброчной подати, наиболѣе крупнымъ въ системѣ прямыхъ налоговъ, поступленіе въ 1917 году составляло всего лишь отъ одной четверти до одной трети начисленнаго оклада. Такой фискальный результатъ вызываетъ тревогу и требуетъ неотложныхъ мѣръ со стороны государства.

Общая сумма поступленія всѣхъ видовъ прямыхъ налоговъ за 1917 годъ составила сравнительно очень небольшую сумму—6.674.985 руб.

III. Пошлины.

По своему происхожденію пошлины, несомнѣнно, относятся къ болѣе раннему времени, нежели налоги. Первоначально пошлины уплачивались лишь за опредѣленные услуги, оказываемыя правительствен-

ными учрежденіями частными лицами (пошлины судебныя, канцелярскія и т. д.), поэтому размѣръ пошлинъ сообразовался съ оцѣнкой полученныхъ услугъ; въ послѣдствіи пошлины въ значительной степени утрачиваютъ этотъ характеръ и постепенно переходятъ къ типу обыкновенныхъ налоговъ.

Въ настоящее время на территоріи Грузіи взимаются пошлины восьми родовъ; ихъ перечень и среднія годовыя поступленія приведены въ нижеслѣдующей таблицѣ:

Наименованіе пошлины	Среднее поступленіе	Недоимка на 1 января 1918 г.
1. Гербовый сборъ . . .	1.395.035	4.148
2. Крѣпостная пошлина .	813.300	113.182
3. Пошлина съ имуществъ, переходящихъ безвозмездными способами .	154.776	261.121
4. Судебная пошлина . .	220.746 *	34.601
5. Канцелярская пошлина	11.906	—
6. Пошлина съ маклерск. и нотаріальныхъ книгъ.	618	—
7. Страховая пошлина . .	18.360 *	—
8. Вычеты изъ содержанія служащихъ	251.071	—
Итого . . .	2.865.812	413.052

Среднія поступленія, помѣченныя звѣздочкой, исчислены за трехлѣтній періодъ, остальные—за пятилѣтній.

Въ общей сложности, среднее поступленіе пошлинъ дало сумму 2.865.812 руб., т. е. въ два съ половиною раза меньшую, чѣмъ поступленіе прямыхъ налоговъ. Недоимка на 1 января 1918 года—413.052 р. сравнительно не велика и составляетъ всего лишь одну двадцать третью часть недоимки прямыхъ налоговъ (9.564.621 руб.).

За время войны пошлины почти не подвергались измѣненіямъ, и только гербовый

сборъ былъ нѣсколько повышенъ по закону 4 октября 1914 года. Новыхъ пошлинъ за время войны также введено не было.

Заканчивая отдѣлъ прямыхъ налоговъ, укажемъ, для полноты обзора, на разныя мелкія поступления, какъ то: возвратъ ссудъ, штрафы за нарушеніе казенныхъ уставовъ, пени и штрафы по подоходному, поземельному, промысловому и другимъ налогамъ. Въ среднемъ эти поступления даютъ около 171.332 рубъ въ годъ, но и этой суммой нельзя пренебрегать при слабомъ вообще поступленіи доходовъ. Недоимка по отдѣлу разныхъ мелкихъ поступленій составляла на 1-ое января 1918 года—1.484.437 рубъ.

IV. Косвенные налоги.

До войны существовало 9 видовъ косвенныхъ налоговъ, взимаемыхъ въ видѣ акцизъ въ, а именно: акцизъ со спирта, водочныхъ издѣлій, табака, нефтяныхъ

продуктовъ, дрожжей, пива, сахара, спичекъ, папиросной бумаги и гильзъ. За время войны введенъ акцизъ на виноградное вино и чай, запрещено производство пива, водочныхъ издѣлій, и упразднена винная монополія съ одновременнымъ прекращеніемъ частной торговли водкою. Такимъ образомъ, и въ настоящее время остается собственно 9 видовъ акциза: съ нефтяныхъ продуктовъ, съ табачныхъ издѣлій, со спирта, съ виноградныхъ винъ, съ сахара, со спичекъ, съ папиросной бумаги и гильзъ, съ прессованныхъ дрожжей и чая.

За время войны всѣ акцизные ставки были повышены, а нѣкоторыя—даже нѣсколько разъ (съ табачныхъ издѣлій, нефтяныхъ продуктовъ и спирта).

Данныя о поступленіи косвенныхъ налоговъ на территоріи Грузіи за послѣднія 5 лѣтъ приводятся въ нижеслѣдующей таблицѣ:

Виды акцизовъ.	Поступленіе въ рубляхъ.					Среднее за 5 лѣтъ.
	1913 г.	1914 г.	1915 г.	1916 г.	1917 г.	
1. Со спирта:						
а) хлѣбнаго	1.351.300	1.008.536	100.337	394.344	389.875	648.878
б) винограднаго	343.143	437.932	374.362	263.331	31.410	290.035
2. Съ пива	66.628	50.564	"	"	"	23.438
3. „винограднаго вина.	"	"	97.492	920.703	227.999	249.239
4. „водочныхъ издѣлій	25.150	18.106	7.843	748	"	10.369
5. „дрожжей	1.825	1.899	5.242	8.328	6.335	4.726
6. „табачныхъ издѣлій.	2.453.834	3.073.112	4.145.282	7.704.525	13.979.065	6.271.163
7. „папиросной бумаги и гильзъ.	7.619	18.600	17.205	42.579	138.347	45.870
8. „спичекъ	"	6.665	10.785	"	36.997	10.889
9. „чая	"	1.746	"	1.377	44.630	9.550
10. „нефтяныхъ продуктовъ	12	17.950	"	41.475	25.854	17.058
11. „сахара	"	21.279	7.736	136.757	30.404	39.235
12. Прочія мелкія поступления	2.405	2.900	6.667	4.988	192	3.430
ИТОГО.	4.251.916	4.659.289	4.772.951	9.519.155	14.911.108	7.622.883

საქართველოს
ეკონომისტთა საზოგადოება

Изъ косвенныхъ налоговъ самымъ крупнымъ является табачный; за время войны бандерольныя ставки были повышены три раза и, въ соответствии съ этимъ, возрасло табачное акцизное поступленіе, которое съ 2,4 милл. (въ 1913 году) поднялось до 13,9 милл. (въ 1917 г.).

За табачнымъ акцизомъ, по разиѣрамъ поступленія, слѣдуетъ спиртовой. До войны (въ 1913 г.) акцизъ со спирта на территоріи Грузіи давалъ 1,7 милл. руб., т.е. составлялъ 71⁰/₀ отъ табачнаго дохода того же года. За время войны торговля крѣпкими напитками была воспрещена и акцизъ со спирта постепенно падалъ, когда какъ табачный акцизъ все время возрасталъ. Поэтому соотношеніе между поступленіями спиртоваго и табачнаго акциза понижалось, и въ 1917 году акцизъ со спирта составлялъ всего лишь 3⁰/₀ табачнаго акциза.

Акцизъ съ винограднаго вина, достигшій въ 1916 году почти одного милліона руб., въ 1917 году, вслѣдствіе воспрещенія торговли виномъ, уменьшился въ четыре раза. Остальные виды акцизовъ даютъ ничтожныя поступленія: наибольшимъ изъ нихъ является акцизъ съ папиросной бумаги и гильзъ, поступленіе котораго въ 1917 году достигло 138.347 руб. Незначительное поступленіе акциза съ сахара, нефтяныхъ продуктовъ, чая и спичекъ объясняется тѣмъ, что всѣ эти продукты въ Грузіи или вовсе не производятся, или вырабатываются въ очень малыхъ количествахъ и поступаютъ въ предѣлы Республики уже въ обложенномъ видѣ.

V. Итоги.

Для окончательной оцѣнки тѣхъ налоговыхъ ресурсовъ, которыми располагала Грузинская Республика въ моментъ своего возникновенія, приводятся итожныя цифры поступленія прямыхъ и косвенныхъ налоговъ за 1917 годъ.

Наименованіе сборовъ	Поступленіе за 1917 годъ.	% къ общему поступленію.
I.		
1. Окладные сборы . . .	6.674.985	25 ⁰ / ₀
2. Пошлины	4.774.414	18 ⁰ / ₀
3. Мелкія поступленія . .	171.332	1 ⁰ / ₀
ИТОГО прямыхъ налоговъ . .	11.620.731	44 ⁰ / ₀
II.		
Косвенные налоги . . .	14.911.108	56 ⁰ / ₀
ВСЕГО поступило .	26.531.839	100 ⁰ / ₀

Предыдущія цифры показываютъ, что болѣе крупный доходъ дали косвенные налоги, которые составили 56⁰/₀ общаго поступленія 1917 года. За ними слѣдуютъ окладные сборы, давшіе 25⁰/₀ общаго поступленія и, наконецъ, идутъ пошлины, составившія 18⁰/₀. Въ общей сложности поступленіе прямыхъ налоговъ выразилось суммою 11,6 милл., руб., что составляетъ 46⁰/₀, и косвенныхъ 14,9 милл. р. или 56⁰/₀.

Такимъ образомъ, въ налоговой системѣ, которую восприняла Грузинская Республика, прямое и косвенное обложеніе играетъ почти одинаковую роль, съ небольшимъ лишь перевѣсомъ, въ сторону кос-

венныхъ налоговъ. Общее поступленіе налоговъ на территоріи Грузіи за 1917 годъ выразилось цифрою въ 26,5 милл. руб.,— сумма слишкомъ мизерная для покрытія тѣхъ колоссальныхъ расходовъ, которые приходится нынѣ нести новому государству.

Чтобы судить о размѣрахъ этихъ расходовъ, припомнимъ, что изъ общаго выпуска боновъ, (500 милл. руб.) на долю Грузинской Республики выпадаетъ около 220 милліон. руб. *) Эта сумма, израсходованная за сравнительно короткое время, указываетъ на тотъ широкій масштабъ, по которому удовлетворяются въ настоящее время наиболѣе неотложныя государственныя потребности. Не подлежитъ сомнѣнію, что

*) 100 милл. руб. изъ перваго выпуска и 120 милл. руб. изъ втораго.

до конца текущаго года будетъ израсходовано еще около полусотни милліоновъ рублей, и весь расходный бюджетъ текущаго года будетъ близокъ къ 300 милл. руб..

Отсюда видно, что нормальное поступленіе доходовъ, исчисленное для 1917 года въ 26,5 милл. руб., представляетъ слишкомъ ничтожную величину по сравненію съ цифрою расхода настоящаго времени.

Съ другой стороны не менѣ очевидно, что Республика не можетъ жить однимъ выпускомъ боновъ, что должны быть изысканы публично-правовые источники для покрытія производимыхъ расходовъ и налоговая система должна быть развернута въ соотвѣтствіи съ текущими потребностями.

Елисѣй Козловскій.

Ихтесификація сельскаго хозяйства.

Благопріятныя почвенныя и климатическія условія даютъ возможность культивировать въ Грузіи цѣлый рядъ очень цѣнныхъ техническихъ растений.

Въ такой интенсификаціи сельскаго хозяйства заключается одно изъ главныхъ условій правильнаго товарообмѣна съ сосѣдними странами, могущими дать Грузіи недостающіе ей хлѣбъ, сахаръ и другіе продовольственные продукты.

На первомъ мѣстѣ по своему значенію въ экономикѣ страны стоитъ табаководство. Оно распространено по всей Грузіи, но промышленное значеніе имѣетъ въ трехъ районахъ: Сухумскомъ округѣ, Озургетскомъ уѣздѣ Кутаисской губ. и Сигнахскомъ уѣздѣ Тифлисской губ.

Данныя о сборѣ табака показываютъ, что за первые годы войны, а именно—за 1915 и 1916 г.г., табаководство продолжало развиваться, несмотря на крайне тяжелое состояніе народнаго хозяйства.

Р а й о н ъ	Число план-тацій		Площадь въ десятинахъ		Сборъ табака въ пудахъ	
	1915	1916	1915	1916	1915	1916
Сухумскій округъ.	9.293	11.770	8.825	10.597	425.400	557.834
Тифлисс. губ. . .	2.017	2.487	1.344	1.527	110.879	120.350
Кутаисск. губ. . .	6.238	5.217	382	302	19.041	19.041
Закатальскій окр.	223	160	319	156	29.710	14.683
Всего въ Грузіи.	17.771	19.634	10.870	12.582	585.030	711.908

Изъ этой таблицы видно, что сборъ табака въ 1916 г. увеличился на 22⁰/₀, главнымъ образомъ въ Сухумскомъ округѣ и Тифлисской губерніи, оставшись безъ измѣненія при сократившейся на 21⁰/₀ площади подъ посѣвами табака въ Кутаисской губерніи и уменьшившись на 50⁰/₀ въ Закавказскомъ округѣ.

Главные оптовые склады табака имѣются въ Сухумскомъ округѣ (79 въ 1915 г. и 87 въ 1916 г.); въ Тифлисской губерніи было 11 складовъ въ 1915 г. и 15 въ 1916 г. и одинъ складъ находится въ Кутаисской губерніи.

Часть табака перерабатывается въ фабричныя издѣлія на находящихся въ странѣ 7 фабрикахъ (6 въ Тифлисъ, 1 въ Кутаисъ).

Производительность этихъ фабрикъ, при 850 рабочихъ, равнялась 83.000 пудовъ въ 1915 году и 93.000 пудовъ въ 1916 г.

Въ 1915 году причиталось въ доходъ казны за выпущенныя бандерольныя табачныя издѣлія 5.474.000 руб., изъ которыхъ 2.977.000 руб. внесено въ казначейство, а остальная сумма числилась за фабрикантами въ видѣ долга. Въ 1916 году доходъ казны былъ значительно больше. Причиталось 10.036.000 рублей, изъ которыхъ внесено въ казначейство 5.076.000 р.

Въ настоящее время, въ связи съ общимъ кризисомъ, переживаетъ тяжелое время и табаководство.

Обработка десятины табака требуетъ теперь 5—6 тыс. рублей, а себѣстоимость пуда обходится въ 100—120 рублей. Такіе расходы часто не подъ силу отдѣльнымъ мелкимъ плантаторамъ и они объедини-

лись въ Сухумскій союзъ плантаторовъ, насчитывающій въ настоящее время 1.350 членовъ. Успѣшное развитіе табаководства зависитъ теперь отъ того, удастся ли этому союзу открыть себѣ достаточно большой кредитъ и тѣмъ вырвать отдѣльныхъ плантаторовъ изъ цѣпкихъ рукъ скупщиковъ-спекулянтовъ.

Если такой кредитъ будетъ открытъ при помощи правительства, мѣстнаго самоуправленія или общественныхъ организацій (народный банкъ, союзъ кооперативовъ), то онъ можетъ быть обусловленъ такими требованіями, при которыхъ табаководство продолжало бы развиваться, табакъ не былъ бы, какъ теперь, однимъ изъ боевыхъ предметовъ спекуляціи и онъ сталъ бы однимъ изъ существенныхъ слагаемыхъ здороваго товарообмѣна съ сосѣдними странами.

Кромѣ табака, по природнымъ даннымъ Грузіи, въ ней могло бы получить широкое, промышленное развитіе и плодоводство.

На побережьи, въ Сочинскомъ округѣ, имѣются всѣ условія для широкаго распространенія венгерки, изъ которой готовится высокаго качества черносливъ.

Въ районѣ Сухума въ достаточной мѣрѣ упрочилось разведеніе мандарина, около Гудаута — персиковъ. Кромѣ того, естественныя условія Черноморскаго побережья очень благоприятны для культуры всевозможныхъ орѣховъ и каштановъ.

Въ Кутаисской губерніи распространены клубника, земляника, ранніе персики и мѣстныя яблоки и груши, принадлежащія

однако, лишь къ кухоннымъ сортамъ этихъ породъ.

Наибольшее значеніе плодоводство получило въ Горійскомъ уѣздѣ. По мѣстнымъ климатическимъ условіямъ здѣсь возможно лишь поливное хозяйство, вслѣдствіе чего сады раскинуты по долинамъ главныхъ рѣкъ, Ліахвы, Ксанки и ихъ притоковъ. Преобладаютъ культуры яблонь (ренеты и кальвилы) и грушъ. Хозяйство ведется примитивно и сады очень страдаютъ отъ болѣзней и вредителей. Сбытъ также организованъ плохо, нѣтъ ни сортировки, ни упаковки.

Большое распространеніе яблоки мѣстныхъ сортовъ имѣютъ затѣмъ въ Ахалцхскомъ уѣздѣ, откуда въ урожайные года ихъ вывозится до 300.000 пудовъ.

Въ Закатальскомъ округѣ преобладаютъ грушевыя насажденія и особенно развита культура мелкаго лещиннаго орѣха, котораго вывозится до 100.000 пудовъ.

Всего подъ фруктовыми садами въ Грузіи находится 11.744 десятины, въ томъ числѣ: въ Сочинскомъ округѣ—1.135 дес., въ Сухумскомъ округѣ—68 дес., въ Тифлисской губерніи—2.276 дес., въ Закатальскомъ округѣ—8.265. Кромѣ того, въ Тифлисской губерніи 3,409 десятинъ относятся къ смѣшаннымъ садамъ—винограднымъ и фруктовымъ вмѣстѣ, а въ Кутаисской губерніи мѣстная казенная палата отнесла всѣ 20 тысячъ десятинъ, занятыхъ садами, къ типу виноградныхъ, вслѣдствіе чего не представляется возможнымъ выяснитъ площадь, приходящуюся подъ сады фруктовые.

Помимо искусственныхъ садовъ, громадныя площади лѣсовъ заняты естественными

садами, и кизилъ, сливы, груши, яблоки и орѣшники занимаютъ площади, тянущіяся на десятки верстъ. Однако, несмотря на благопріятныя природныя условія, промышленнаго значенія плодоводство въ Грузіи не получило.

Правильную сортировку и отправку плодовъ въ столицы вели до сихъ поръ горійскіе садовладѣльцы братья Авсаркисовы, открывшіе также фабрику консервовъ въ Скра, затѣмъ въ 1916 г. отправляла плоды въ Петроградъ часть Цхинвальскихъ садовладѣльцевъ, и съ 1914 года стали дѣйствовать кооперативъ „Карталиня“. Обороты послѣдняго съ 20.000 въ 1914—15 г. при дефицитѣ въ 6 тысячъ рублей, достигли въ 1916—17 году ста тысячъ, а въ текущемъ 1917—18 г., дошли до полумилліона, при довольно значительномъ доходѣ.

Незначительность промышленныхъ операцій Грузіи въ области плодоводства становится особенно ясной, если сравнить между собой погрузку фруктовыхъ консервовъ на станціяхъ желѣзной дороги Грузіи и въ Эривани, центрѣ консервнаго производства.

Въ 1913 году въ Эривани погружено 74.217 пудовъ фруктовыхъ консервовъ, а на всѣхъ станціяхъ на территоріи Грузіи всего—4.783 пуда. Въ 1914 году, при полномъ неурожаѣ плодовъ въ Эриванской губерніи вслѣдствіе позднихъ весеннихъ заморозковъ, было все же погружено 25.217 пудовъ, на территоріи же Грузіи—6.791 пуд. фруктовыхъ консервовъ.

Помимо консервовъ, изъ сѣмянъ и косточекъ различныхъ древесныхъ породъ можно получать растительное масло, въ которомъ теперь такъ нуждается промыш-

ленность и потребитель. Масла миндальное, каштановое, лециновое и получаемое изъ косточекъ персиковъ, сливъ, лавровишни и вишни—не высыхаютъ и употребляются, главнымъ образомъ, для парфюмеріи и изготовленія медицинскихъ мылъ. Масла высыхающія,—изъ грецкаго орѣха, липовое и буквое годны для пищи, въ техникѣ же употребляются для мыловаренія. Утилизированіе косточекъ и орѣшковъ, вопросъ будущаго, пока еще соотвѣтственная отрасль промышленности никакого развитія въ Грузіи не получила. Консервное производство въ настоящее время сильно тормозится отсутствіемъ сахара и бѣлой жести.

До войны промышленное значеніе получила культура чая, сосредоточенная главнымъ образомъ въ Батумской области. Въ предѣлахъ Грузіи разводится чай, именно въ Озургетскомъ уѣздѣ. Вообще, по произведенному С. Н. Тимоеевымъ обследованію, площадь земель, пригодныхъ подъ культуру чая въ юго-западномъ Закавказьи достигаетъ 80.000 десятинъ. Въ дѣйствительности же площадь насажденія составляла въ Батумской области 824 десятины и въ Кутаисской губерніи 69 десятинъ, т. е. всего 1,1% возможныхъ насажденій.

Сильный толчекъ развитіе чайнаго дѣла въ Озургетскомъ уѣздѣ получило въ 1915 году въ связи съ расширеніемъ дѣятельности казенной опытной плантаціи при сел. Звани, раздавшей населенію 435 пудовъ сѣмянъ на засѣвъ 95 десятинъ и открявшей свою чайную фабрику. Съ 30 десятинъ насажденій въ 1914 году площадь, занятая культурой чая, повысилась въ слѣ-

дующемъ году на 130% и достигла 69 десятинъ, на которыхъ было собрано 27.648 фунтовъ чая.

За исключеніемъ одного хозяйства Накашидзе въ селеніи Зедобани пространствомъ въ 12 десятинъ, всѣ остальные 248 хозяйствъ—мелкія, менѣе 1 десятины, кромѣ одного въ 2 десятины 1200 кв. саж., и двухъ—въ 1 дес. 300 кв. саж. Обработка чайнаго листа производится на двухъ фабрикахъ: Накашидзе и опытной плантаціи. На первой приготовлено въ 1915 году 4305 фунтовъ чая, на второй—920 ф. и, сверхъ того, ручнымъ способомъ отдѣльными лицами приготовлено 1671 фунт. Всего въ 1915 году выпущено на рынокъ 6896 фунтовъ чая. Въ Ватумской области было въ томъ же году произведено 389.432 фунта, т. е. производительность въ Кутаисской губ. составляло всего 1,8% Батумской. Исходя изъ результатовъ Чаквинскаго имѣнія, можно принять урожайность одной десятины, при надлежащемъ уходѣ за плантаціями, въ 800 фунтовъ сухого чая съ десятины. Въ 1915 году норма эта далеко не была достигнута, и урожайность чая составила всего 100 фунтовъ съ десятины. Слѣдовательно, большинство плантацій находится въ возрастѣ, далеко еще не достигшемъ полной продуктивности. По статистическимъ подсчетамъ акцизнаго вѣдомства средней ежегодной приростъ количества приготавливаемого чая равенъ 17%.

Въ 1918 году, если бы сохранились прежнія условія, можно было бы ожидать заготовки чая въ количествѣ 10 тысячъ фунтовъ; вообще же, при рационально поставленномъ хозяйствѣ, площадь, занятая

въ настоящее время чайными плантаціями, можетъ дать до 50 тысячъ фунтовъ чая.

Дальнѣйшее развитіе чайнаго промысла требуетъ, однако, болѣе совершенной переработки зеленого чайнаго листа въ пищевую продуктъ, такъ какъ при томъ кустарномъ способѣ, какой практикуется сейчасъ, мѣстный чай не обладаетъ высокими качествами, не пользуется, поэтому спросомъ на рынкѣ и оцѣнивается низко. Благоприятная торговая конъюнктура настоящаго времени, вызванная чрезвычайными условіями, не можетъ конечно, держаться долго. И если земство возьметъ въ свои руки производство чая, то мѣстному населенію былъ бы обезпеченъ постоянный и вѣрный сбытъ зеленого чайнаго листа на земскія фабрики и площадь, занятая чайными плантаціями, безусловно расширилась бы, и чайный кустъ вытѣснилъ бы другія, значительно менѣе цѣнные культуры, которыя теперь занимаютъ почвы, пригодныя подъ культуру чая.

Наконецъ, во время войны, въ связи съ острымъ кризисомъ, испытывавшимся Россіей въ медицинскихъ препаратахъ на Кавказѣ, были произведены ботаническія обследованія лекарственныхъ растений. Эти изслѣдованія обнаружили наличность въ Грузіи большихъ запасовъ цѣлаго ряда лекарственныхъ растений и, прежде всего, белладонны.

Запасы послѣдней исчисляются въ 4 тысячи пудовъ; она встрѣчается повсюду въ зонѣ буковыхъ лѣсовъ, но главный центр ея распространенія—Телавско-Тіонетскій районъ. Неисчерпаемы запасы орхидныхъ, дающихъ салепъ. Они распространены по

всюду въ лѣсныхъ и высокогорныхъ областяхъ Кутаисской губерніи, особенно же въ Рачинскомъ и Шорапанскомъ уѣздахъ.

Велики запасы персидской ромашки, растущей на субальпійскихъ лугахъ Горійскаго, Ахалцихскаго и Тифлискаго уѣздовъ.

Помимо чисто лекарственныхъ травъ, въ Кутаисской губерніи, главнымъ образомъ въ Багдадскомъ, Бѣлогорскомъ, Сачхерскомъ и Тквибульскомъ ея районахъ имѣются большіе запасы кавказской черники, по мѣстному „моцви“, изъ листьевъ которой выдѣлывается суррогатъ чая, т. н. „брусничный“ чай. Ежегодно изъ Грузіи вывозится такого чая отъ 300 до 400 тыс. фунтовъ.

Особая лекарственная организація, работавшая во время войны на Кавказѣ, пыталась также насадить въ краѣ культуру нѣкоторыхъ лекарственныхъ растений.

Такъ, въ 1916 г. ею были выданы безплатно сѣмена клещевины, необходимой для полученія кастороваго масла. Въ Тифлисской губерніи было засѣяно 100 десятинъ клещевины и въ Кутаисской—50 десятинъ. При среднемъ урожаѣ въ 50 пудовъ съ десятины съ этой площади можно получить 3 тысячи пудовъ медицинскаго кастороваго масла.

Опытныя плантаціи опійнаго мака были заложены въ трехъ мѣстахъ Тифлисской губерніи: въ селеніи Скра, Горійскаго уѣзда, сел. Графовка, Сигнахскаго уѣзда, и сел. Икалто, Телавскаго уѣзда. Прекрасные результаты получены на плантаціи селенія Графовка.

Въ Мингрелии и Гуріи возникъ рядъ лавровыхъ плантацій, вывозъ листьевъ кото-

раго достигалъ за послѣдніе годы 25—30 тысячъ пудовъ.

Наконецъ, въ окрестностяхъ Тифлиса, по обрывамъ Телавскаго гребня и откосамъ ущелья рѣки Ліахвы, обнаружены запасы валеріаны очень высокаго въ лекарственномъ отношеніи качества, и Ботаническимъ Садамъ заложенъ питомникъ ея около селенія Цавкиси, въ окрестностяхъ Тифлиса.

Итакъ, сборъ и культура лекарственныхъ растений могутъ получить въ Грузіи большое распространеніе, при чемъ сборъ листьевъ белладонны, лавра и кавказской черники являются уже и сейчасъ крупнымъ подсобнымъ промысломъ для мѣстнаго населенія.

Львиную долю прибыли сейчасъ получаютъ скупщики. Земство должно пойти на помощь населенію устройствомъ приемочныхъ пунктовъ, организаціей краткосрочнаго кредита на время отъ начала сбора

до его реализаціи и, наконецъ, широкой популяризаціей свѣдѣній о полезности тѣхъ или иныхъ видовъ растений, способахъ и времени ихъ сбора и условій сдачи на приемочные пункты.

Итакъ, мы видимъ, что въ Грузіи имѣется уже на лицо рядъ отраслей сельско-хозяйственной промышленности. Однѣ изъ нихъ переживаютъ зъ настоящее время острый кризисъ, главнымъ образомъ изъ за отсутствія кредита, другія влачатъ жалкое существованіе.

Правительство и нарождающіяся земства должны обратить самое серьезное вниманіе на интенсификацію указанныхъ отраслей сельскаго хозяйства, и оттого, насколько въ ближайшемъ будущемъ удастся интенсифицировать эти стороны народнаго хозяйства, зависитъ въ большей степени и то, какъ и когда будетъ изжитъ переживаемый страной экономической кризисъ.

А. Эссенъ.

Заработная плата въ военной промышленности Тержаніи.

(Статистическія данныя союза германскихъ рабочихъ-металлистовъ *).

Въ широкихъ кругахъ общества господствуютъ одностороннія, очень рѣдко оказывающіяся вѣрными представленія относительно заработной платы въ военной промышленности. Заработокъ рабочихъ и работницъ, обслуживающихъ оборону, обыч-

*) „Berliner Tageblatt“ отъ 1 авг. т. г., „Vossische Zeitung“ отъ 3 авг. т. г.

но считаютъ „сказочно высокимъ“, и часто называютъ съ точностью, внушающей сомнѣніе, суммы ихъ недѣльнаго заработка, далеко превосходящаго обычное мѣсячное вознагражденіе передъ войной не однихъ только рабочихъ. Чтобы положить конецъ этимъ необоснованнымъ слухамъ, профессора опрошенныхъ, въ Помераніи, Западной и Восточной Пруссіи отъ 100—150 пфен. за часъ изъ 23.606 рабочихъ 72,1% /

сион. союзъ германскихъ металлистовъ опубликовалъ статистическія свѣдѣнія относительно заработной платы 509.945 рабочихъ и 259.061 работницъ. Эти свѣдѣнія приоб- рѣтаютъ особенную цѣну въ виду большого количества опрошенныхъ рабочихъ. Конечно они не могутъ дать абсолютно точной кар- тины заработной платы въ военной про- мышленности, такъ какъ для этого надо принимать въ расчетъ всѣхъ рабочихъ, обслуживающихъ оборону государства. А число послѣднихъ значительно больше чис- ла рабочихъ, опрошенныхъ союзомъ. Тѣмъ не менѣе, эти статистическія данныя мо- гутъ дать правильныя представленія о раз- сматриваемомъ предметѣ.

„Послѣ сводки всѣхъ данныхъ оказалось, что изъ 509.945 рабочихъ зарабатываютъ въ 1 часть:

147 чел.	40 пфен.
3.001 „	40—50 „
89.949 „	50—75 „
154.980 „	75—100 „
135.730 „	100—125 „
58.814 „	125—150 „
46.098 „	150—175 „
11.001 „	175—200 „
5.976 „	200—225 „
3.483 „	225—250 „
755 „	250—275 „
11 „	275—300 „

Часовая плата въ 175 пфен. и выше наблюдается только у рабочихъ г. Берли- на и нѣкоторыхъ мѣстъ Бранденбурга, всего для 21.226 рабочихъ. Изъ этого чис- ла рабочихъ 170 чел. работаютъ въ Бран- денбургѣ, всѣ остальные заняты въ Бер-

линѣ. Огромное число опрошенныхъ рабо- чихъ—290710—т. е. 57% ^{общаго числа} получаютъ за рабочій часъ отъ 75—125 пфен., а 93907 раб.—18,3%—зарабатыва- ютъ въ часъ отъ 40—75 пфен. Такимъ образомъ, высокая заработная плата наблю- дается только у незначительнаго числа ра- бочихъ, обслуживающихъ оборону,—всего у 4,2% въ то время какъ подавляющее боль- шинство рабочихъ получаютъ сравнительно низкое вознагражденіе“.

Какъ видно изъ названныхъ статисти- ческихъ данныхъ заработная плата рабо- чихъ неодинакова въ разныхъ частяхъ госу- дарства:

„За рабочій часъ получаютъ отъ 50—100 пфен.—35.192 раб.—(72,1%)—въ Шлез- вигѣ,
отъ 50—100 пфен.—52.974 раб.—(92,2%) — въ Саксоніи,
„ „ „ „ —35.662 раб.—(84,4%) — на сѣверо-западѣ Германіи,
„ „ „ „ —59.905 раб.—(65,1%) — на юго-западѣ Германіи.

Нѣсколько выше, заработная плата опро- шенныхъ рабочихъ въ слѣдующихъ частяхъ государства:

За рабочій часъ получаютъ отъ 75—125 пф.—39.985 раб. (76,8%)—въ сред- ней Германіи,
„ „ „ —56.126 раб. (62,7%)—въ Вест- фалии,
„ „ „ —30.207 раб. (96%)—въ Бава- ріи.

Въ Бранденбургѣ получаютъ за рабочій часъ отъ 75—125 пф. изъ 3.787 рабочихъ

опрошенныхъ, въ Берлинѣ отъ 125—175 пфен. за часъ изъ 44.366 рабочихъ 58,9% опрошенныхъ“.

Такимъ образомъ, послѣ сводки всѣхъ этихъ данныхъ приходимъ къ слѣдующему выводу.

„Недѣльный заработокъ опрошенныхъ 509945 рабочихъ, обслуживающихъ оборону государства, колеблется въ слѣдующихъ предѣлахъ. Зарабатываютъ за одну недѣлю:

1 раб.	18 мар.
112 раб.	отъ 18 — 25 мар.
2.668 раб.	отъ 25 — 30 мар.
21.671 раб.	отъ 30 — 35 мар.
23.733 раб.	отъ 35 — 40 мар.
57.864 раб.	отъ 40 — 45 мар.
52.428 раб.	отъ 45 — 50 мар.
110.474 раб.	отъ 50 — 60 мар.
113.609 раб.	отъ 60 — 75 мар.
113.956 раб.	отъ 75 — 100 мар.
10.426 раб.	отъ 100 — 125 мар.
3.003 раб.	свыше 125 марокъ.

Въ общемъ, изъ всего числа опрошенныхъ рабочихъ зарабатываютъ въ недѣлю: меньше 50 мар. — 158477 раб. — 31,1%
отъ 50 — 75 мар. — 224083 раб. — 44,9%
отъ 75 — 100 мар. — 113956 раб. — 22,4%
выше 100 мар. — 13429 раб. — 2,6%

Изъ опрошенныхъ 259061 работницъ зарабатываютъ въ одну недѣлю:

3.764 раб.	отъ 12 — 15 марокъ
13.031 раб.	отъ 15 — 18 „
6.995 раб.	отъ 18 — 20 „
13.513 раб.	отъ 20 — 22,5 „
17.463 раб.	отъ 22,5 — 25 „
48.729 раб.	отъ 25 — 30 „
28.851 раб.	отъ 30 — 35 „
51.164 раб.	отъ 35 — 40 „
53.882 раб.	отъ 40 — 45 „
15.628 раб.	отъ 45 — 50 „
5.517 раб.	отъ 50 — 60 „
524 раб.	свыше 60 „

Такимъ образомъ, изъ опрошенныхъ работницъ зарабатываютъ въ недѣлю:

до 20 мар.	23.790 раб. — 9,2%
до 30 мар.	79.705 раб. — 30,8%
до 40 мар.	80.015 раб. — 30,9%
до 50 мар.	69.510 раб. — 26,8%
свыше 50 мар.	6.041 раб. — 2,3%

Только въ Берлинѣ и Вестфалии наблюдается порядочное число работницъ, зарабатывающихъ въ недѣлю больше 50 мар. Во всѣхъ остальныхъ частяхъ Германіи недѣльное вознагражденіе работницъ ниже 50 марокъ“.

Бъ заключительной части этого обзора профессиональный союзъ металлистовъ констатируетъ, что заработокъ сотенъ тысячъ рабочихъ, обслуживающихъ оборону, недостаточенъ и настаиваетъ на повышеніи его. При этомъ онъ указываетъ, что вышеприведенный недѣльный заработокъ наблюдается только въ производствахъ съ прочными рабочими организаціями, съ помощью которыхъ рабочіе и добились существеннаго повышенія заработной платы.

Въ производствахъ, гдѣ, благодаря плохимъ организаціямъ, не удалось провести въ жизнь повышенія заработной платы, обстоятельства складываются для рабочихъ гораздо хуже“.

„Berliner Tageblatt“ къ этому добавляетъ:

„Нужно однако отмѣтить, что широкіе круги самостоятельныхъ производителей, лицъ свободныхъ профессій, государственныхъ служащихъ по своему экономическому положенію не поднимаются до вышеприведенной, статистически разработанной, средней заработной платы рабочихъ военной промышленности“.

Водныя товарищества.

Въ виду наличія въ Грузіи обширныхъ площадей земли, непригодныхъ или мало пригодныхъ для цѣлей сельскаго хозяйства безъ предварительнаго производства обширныхъ меліоративныхъ работъ (орошенія, осушенія болотъ и т. п.), которыя требуютъ крупныхъ единовременныхъ и постоянныхъ затратъ, Водное Управление разработало для внесенія въ законодательныя учрежденія Республики законопроектъ о водныхъ товариществахъ. Основной цѣлью законопроекта является объединеніе отдѣльныхъ хозяйствъ опредѣленныхъ районовъ, нуждающихся въ меліорации земель, въ цѣлыя единицы—товарищества, —преслѣдующія опредѣленныя задачи улучшенія условій сельскаго хозяйства всего района. По смыслу законопроекта водныя товарищества могутъ быть образуемы въ цѣляхъ устройства, поддержанія въ исправности и эксплуатаціи сооруженій для водоснабженія, орошенія земель, осушки болотъ, укрѣпленія береговъ рѣкъ и борьбы съ наводненіями, селями и оползнями. Товарищества распадаются, по способу ихъ образованія, на двѣ категоріи—добровольныя, образуемыя соглашеніемъ заинтересованныхъ хозяйствъ, и принудительныя, осуществляемыя по постановленіямъ Правительства. Для учрежденія принудительныхъ товариществъ необходимо предварительное признаніе ихъ государственной или общественной полезности въ каждомъ отдѣльномъ случаѣ, причемъ инициатива можетъ исходить, какъ отъ заинтересованныхъ лицъ (группы хозяйствъ), такъ и отъ Правительства. Если часть владѣльцевъ земель даннаго района, въ которомъ возникаетъ товарищество, не желаетъ принять въ немъ

участія, то законопроектъ предусматриваетъ возможность принужденія ихъ къ участию въ товариществѣ, въ томъ случаѣ, когда данное меліоративное предпріятіе можетъ быть осуществлено лишь при условіи его распространенія на земли несогласныхъ владѣльцевъ, а также и въ томъ случаѣ, когда большинство владѣльцевъ даннаго района, считая по площади и оцѣночному чистому доходу, выскажется за предпріятіе. Въ цѣляхъ внесенія въ дѣятельность принудительныхъ товариществъ полной законности, эти товарищества состоятъ подъ наблюденіемъ Воднаго Управления, слѣдшаго за ходомъ ихъ работъ. Средства на осуществленіе меліоративныхъ предпріятій товарищества получаютъ путемъ раскладки между членами, согласно съ площадью земли и выгодами, получаемыми каждымъ отъ предпріятія, причемъ товариществу законопроектъ предоставляетъ право принудительнаго взысканія причитающихся взносовъ.

Водное Управление, внося изложенный законопроектъ, рассчитываетъ, что осуществленіе его значительно поможетъ дѣлу меліорации земель Грузіи, до сего времени тормозившемуся отсутствіемъ необходимой организациі владѣльцевъ. Въ первую очередь предполагается возможнымъ приступить къ учрежденію товариществъ въ Горійскомъ уѣздѣ, гдѣ подлежатъ немедленному орошенію свыше 25.000 дес., причемъ жители соотвѣствующихъ селеній охотно готовы нести необходимыя затраты, и въ Тифлисскомъ уѣздѣ—восточнѣе Тифлиса, гдѣ возможно и необходимо орошеніе обширныхъ площадей водами р. Іоры.

ХРОНИКА.

За-границей.

Новые налоги въ Германіи.

Съ 1 октября 1918 г. въ Германіи введена въ дѣйствіе винная монополія, установленная закономъ въ текущемъ году. Что касается привозимыхъ изъ заграницы спиртныхъ напитковъ, то они обложены таможенной пошлиной въ такихъ размѣрахъ (за двойной центнеръ = около 100 литровъ = 8,3 ведеръ): ликеровъ—1400 марокъ, коньяку 1300 мар., всѣхъ прочихъ спиртныхъ напитковъ 750 марокъ. Кроме винной монополіи, съ 1-го же октября вступаетъ въ силу повышенный налогъ на пиво, который долженъ дать до 400 мил. марокъ (вмѣсто 133 мил. въ 1913 году), а также повышенный почтово-телеграфный тарифъ (простое закрытое письмо 15 пфен., открытое 10 пф., за заказъ 20 пф., печатныя произведенія до 50 граммовъ 5 пф., телеграммы по 8 пф. за слово. Тарифъ на газеты и заграничныя отправленія оставленъ прежній).

Новый военный заемъ во Франціи.

Недавно французскій министръ финансовъ Клотцъ предложилъ на обсужденіе финансовой комиссіи палаты депутатовъ проектъ новаго военнаго займа. Этотъ заемъ является четвертымъ за все время

войны. Первый военный заемъ былъ выпущенъ французскимъ правительствомъ въ ноябрѣ и декабрѣ 1915 года подъ названіемъ „Заемъ побѣды“; эмиссионная цѣна равнялась 88 при 5 проц. дохода. Второй заемъ реализовался въ октябрѣ 1916 года и отличался отъ перваго лишь выпускной цѣной, которая равнялась netto 87 съ пол. Третій заемъ былъ выпущенъ въ ноябрѣ и декабрѣ 1917 года, причемъ уплачиваемый процентъ былъ пониженъ до 4, а выпускная цѣна была установлена въ 68,60. Всѣ займы выпускались безъ ограниченія подписной суммы, причемъ чистая выручка отъ займовъ равнялась по первому займу 13,475 миллионѣ франковъ, по второму 11,353 миллионѣ и по третьему—14,759 миллионѣ франковъ.

Согласно предположеніямъ министра финансовъ Клотца, четвертый заемъ будетъ четырехпроцентнымъ, не подлежащимъ конверсіи въ теченіе 23 лѣтъ и свободнымъ отъ налога съ доходовъ отъ денежныхъ капиталовъ.

Военные расходы Италіи.

На 30 юня 1918 года общая сумма государственнаго долга Италіи по свѣдѣніямъ „Vossische Zeitung“ достигала 58,8 мил-

лиардовъ лиръ. На 30 июня 1914 года долгъ составлялъ всего 14,8 млд. лиръ. Такимъ образомъ, военные расходы вызвали увеличеніе госуд. долга за 3 года (Италія вступила въ войну въ концѣ мая 1915 года) на 44 млд. лиръ. Банкнотъ въ обращеніи на 31 августа 8.066 млд. лиръ.

(„Lokal Anzeiger“)

Ссуды Соед. Штатовъ союзникамъ къ 22 сентября достигли 7.197 мил. долларовъ «Voss. Zeit».

Въ Россіи.

Национализація табачныхъ фабрикъ.

Въ Петроградѣ совѣтомъ народнаго хозяйства сѣвернаго района издано распоряженіе о взятіи на учетъ всѣхъ крупнѣйшихъ табачныхъ и махорочныхъ фабрикъ сѣверной области. Веѣ онѣ будутъ национализированы согласно декрету совѣта народныхъ комиссаровъ

Запасы текстильныхъ товаровъ въ Москвѣ

На засѣданіи пленума В. С.-Н. Х. предсѣдатель г. Рыковъ сообщилъ, что сейчасъ въ рукахъ совѣтской власти имѣется отъ 700 до 800 миллионновъ аршинъ ткани на общую сумму въ 2—2¹/₂ миллиарда рублей.

Жа Украинѣ.

Развитіе промышленности на Украинѣ.

Министру торговли и промышленности подана докладная записка по вопросу объ

организации бумажнаго, ~~предильнаго~~ ткацкаго производства и устройству целлюлозныхъ заводовъ и писчебумажныхъ фабрикъ. Въ докладной запискѣ говорится, что, несмотря на приложенныя весьма большія усилія для организациіи капитала, здѣсь, на Украинѣ, есть причины, мѣшающія плодотворной работѣ въ этомъ направленіи. Причины эти лежатъ, по мнѣнію автора записки, не въ существѣ организуемаго дѣла, а въ общемъ настроеніи финансово-промышленныхъ круговъ, а именно: отдѣльные крупные и мелкіе капиталисты почти поголовно заражены спекулятивнымъ ажіотажемъ и не считаютъ для себя выгоднымъ помѣщать капиталъ въ предпріятіе, доходность котораго можетъ реализоваться не ранѣе, чѣмъ предпріятіе будетъ возведено, такъ какъ каждый капиталистъ имѣетъ теперь возможность совершить очень быстро оборотъ своего капитала съ прибылью, какой не можетъ дать ни одно здоровое предпріятіе; финансовыя учрежденія и банки сами нуждаются въ наличныхъ оборотныхъ средствахъ и не могутъ финансировать предпріятій. Авторъ записки боится, что „оправившійся“ отъ недавнихъ потрясеній московскій капиталъ хлынетъ на Украину не для того, чтобы оплодотворить ея промышленность, а для захвата въ „свои цѣпкія руки“ того, что стало на Украинѣ доступнымъ благодаря наладившейся жизни.

Новые банки на Украинѣ.

Министромъ финансовъ утверждены уставы слѣдующихъ частныхъ банковъ: 1) Польскаго торгово-промышленнаго банка въ

34.11.1921
№ 5 — Товарообм.

Харьковѣ, со складочнымъ капиталомъ въ 3 милліона рублей, 2) Днѣпровско-Донского банка въ Кіевѣ, съ капиталомъ въ 8 мил. рублей, 3) Краевого банка т-въ взаимнаго кредита въ Харьковѣ, съ капиталомъ въ 3 мил. руб., 4) Центрального банка т-въ взаимнаго кредита на Украинѣ, съ капиталомъ въ 3 мил. руб., 5) Екатеринославскаго торговаго банка, съ капиталомъ въ 3 мил. руб., 6) Южно-Коммерческаго банка въ Харьковѣ, съ капиталомъ въ 10 мил. руб. Кромѣ этого возбуждено еще около 10 ходатайствъ объ утвержденіи устава.

Германскія сел. хозяйств. машины.

На кіевскомъ желѣзнодорожномъ узлѣ сейчасъ скопилось около 500 вагоновъ германскихъ сельско-хозяйственныхъ машинъ. Нѣмцами они пущены въ вольную продажу. Цѣны на машины значительно ниже, чѣмъ на машины украинскаго производства. За отсутствіемъ вагоновъ машины не могутъ быть разосланы сельскимъ кооперативамъ и приходится бояться, что онѣ попадутъ въ руки спекулянтовъ.

30 милліоновъ на нефть.

Гетманомъ утвержденъ законопроектъ объ ассигнованіи 30.000.000 рублей на закупку нефти и смазочныхъ матеріаловъ для нуждъ желѣзныхъ дорогъ.

Въ Грузіи.

Комитетъ по Товарообмѣну Грузинской Республики.

Постановленіемъ Правительства Республики отъ 10-го октября утвержденъ новый

проектъ положенія Комитета по Товарообмѣну. Этимъ постановленіемъ упраздняется комитетъ стараго состава.

Новое Положеніе предусматриваетъ составъ Комитета лишь изъ трехъ лицъ— Предсѣдателя и 2-хъ членовъ назначаемыхъ Правительствомъ, (одного по представленію Министра Финансовъ, Торговли и Промышленности и одного по рекомендаціи Центральной Продовольственной организаціи).

Въ разрѣшеніи вопросовъ ввоза и вывоза товаровъ, Комитету предоставлены полномочія послѣдней инстанціи. Уже отдано категорическое распоряженіе по всѣмъ таможнямъ Республики о томъ, что ввозъ и вывозъ всякаго рода товаровъ въ предѣлы и изъ предѣловъ Грузіи можетъ быть осуществленъ лишь по разрѣшеніямъ Комитета.

Для разрѣшенія принципиальныхъ вопросовъ и для изученія рынка при Комитетѣ учреждается рядъ специальныхъ подготовительныхъ комиссій (по табачному дѣлу, по текстильной промышленности, по продовольственнымъ вопросамъ и проч.) въ каковыя комиссіи будутъ привлекаться всѣ заинтересованные въ данномъ вопросѣ круги.

Для ускоренія дѣла, члены новаго Комитета распредѣлили между собой всю работу, засѣданія же Комитета предполагается назначать ежедневно.

Выработаны штатъ и смѣта управленія дѣлами Комитета, представляемые на утвержденіе Правительства.

Въ качествѣ органовъ Комитета уже дѣйствуютъ въ Германіи, Австріи и Украинѣ Комиссіи Комитета по Товарообмѣну.

Предполагается учреждение таких-же комиссий въ Азербейджанѣ и на Сѣверномъ Кавказѣ.

Разрабатывается положеніе о взиманіи въ пользу Государства 3⁰/₆-наго сбора съ сумм совершаемыхъ (по ввозу и вывозу) товарныхъ сдѣлокъ.

Параллельно Комитетъ намѣчаетъ планъ предстоящихъ работъ и изучаетъ цѣлесообразныя нормы обмѣна.

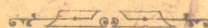
Работы по орошенію Алазанской долины.

Въ августѣ прошедшаго 1917 г. Союзомъ Союзомъ Виноградарей Кахетіи было возбуждено ходатайство о проведеніи оросительныхъ каналовъ отъ рѣки Алазани на правый берегъ ея по полямъ Телавскаго и Сигнахскаго уѣздовъ, хронически страдающихъ отъ засухи. Это ходатайство опиралось на постановленіе собранія представителей 42 селеній всей Кахетіи въ с. Гурджаани, общавшихъ этимъ работамъ содѣйствіе населенія. Изыскательныя работы были начаты въ сентябрѣ того-же года и идутъ усиленнымъ темпомъ. Въ настоящее время снятъ планъ въ горизонтальныхъ подлежащей орошенію мѣстности (до 80.000 дес.) и уже приступлено къ трассѣ самаго канала. Такимъ образомъ самая трудная и дорого стоящая часть работъ уже закончена. Оставшаяся работа можетъ быть закончена въ продолженіи 1¹/₂—2 мѣсяцевъ.

Осушка болотъ на Черноморскомъ побережьи между рѣками Супса и Ингуръ.

При выясненіи наличнаго земельного фонда, который можетъ быть обращенъ для надѣленія земледѣльческаго населенія, въ Кутаисской губ., оказывается, что количество земель, за счетъ которыхъ можетъ быть расширено существующее въ названной губерніи землепользованіе, выражается

въ слѣдующихъ цифрахъ: казенныя земли 270.063 дес., земельныя общины 3.391 дес., лѣтнія пастбища—71.045 дес. частновладѣльческія земли (безъ лѣсовъ) 146.172 дес. и частновладѣльческіе лѣса 15.289 дес., а по исключеніи лѣсовъ, которые необходимо сохранить въ цѣлости, высокогорныхъ пастбищъ Лечхумскаго Рачинскаго уѣздовъ, весь резервный фондъ выражается въ цифрѣ около 150.000 дес. Крайне малоземельное населеніе Кутаисской губ., гдѣ среднее обезпеченіе землей равно 1,6 десятины на человѣка, ставило на очередь вопросъ объ увеличеніи земельного фонда, единственнымъ источникомъ чего являются заболоченныя земли по долинамъ Ріона и Черноморскому побережью, общей площадью до 100.000 дес., вполне годныя для культуры кукурузы и огородныхъ растений. Осушеніе этихъ болотъ, помимо увеличенія земельного фонда, будетъ способствовать борьбѣ съ маляріей, а равно можетъ явиться мѣрой, предохраняющей данный районъ отъ періодически постигающихъ его наводненій. Предварительно рѣшенія этого вопроса въ томъ или иномъ смыслѣ, Правительство поручило Водному Управленію организовать детальныя изысканія части Потійскихъ болотъ между рѣками Ріономъ и Хопи, съ постановкой водомѣрныхъ постовъ и почвеннымъ ботаническимъ и сельскохозяйственнымъ обслѣдованіемъ района, на что ассигновано 43.000 руб. Руководство этими работами возложено на инженера С. Г. Грачева. Изыскательная партія уже приступила къ работамъ, закончивъ къ половинѣ октября детальное обслѣдованіе района между Ріономъ и Хопи и побережья моря площадью около 12.000 дес. и произведя рекогносцировочныя изысканія озера Палеостомъ и болотъ къ югу отъ Ріона. Къ срединѣ ноября партія предполагаетъ выполнить всѣ возложенныя на нее порученія.

გიუგანს ქართული

თეატრი?

გიუგანს ქართული

უნივერსიტეტი?

მამ შეიძინე ქართული ლატარიის ბილეთი.

25 მანეთი ღირს.

ერთმა ვინმემ სომ უნდა მოიგოს?

შეიძლება შენ მოიგო პირველი მოგება

ასი ათასი მანეთი.

მისამართი: გოლოვინის პრ. № 34, ლატარიის გამგეობას.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ფასი 3 ლა.

Цѣна 3 руб.